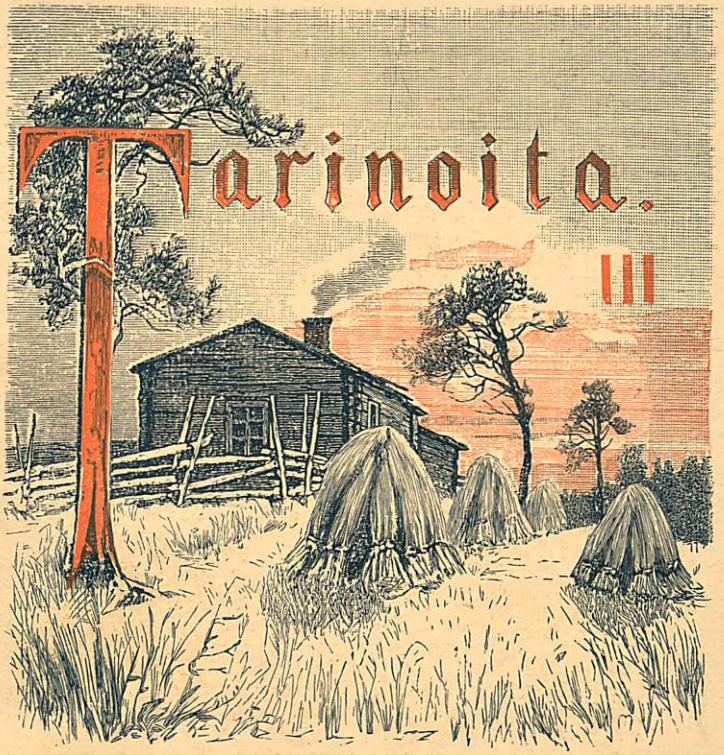

Kirjoitti

Kauppis-Heikki

Porvoossa
Werner Söderström

Hinta 1: 60 p.

TARINOITA

KAUPPIS-HEIKKI

TARINOITA

III

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM

PORVOOSSA 1900
WERNER SÖDERSTRÖMIN KIRJAPAINOSSA

Kun Talaslahdelle tuotiin maitomyllyt.

Talaslahden kyläläisille olivat uudenaikaiset kerman eroittajat aivan tuntemattomia, kun niitä sitte tulla tupsahti kaksikin yhtä aikaa. Eikä sillä hyvä, vaan kumpaisenkin koneen omistajat ajelivat ympäri kylää, talosta taloon, kehoittaen käyttämään maitoa näissä myllyissään. Ja ihan ne panivat pyörälle isäntäin ja emäntäin päät laskuillaan kiloista ja penneistä, joista muka pitäisi karttua satoja markkoja kuukaudessa. Laskut olivat niin houkuttelevia, että harva voi kieltäytyä käyttämästä, lupasipa jotkut kumpaisellekin ostajalle.

Talasniemen emäntä oli ainoa, joka teki kerrassaan tyveyksen.

— Ei meidän talon maitoa myllyssä käytetä, sillä on kotona myllyjä siksi kuin tarvitaankin, sanoi hän ylpeästi, eikä oikein lempeästä kädestä tarjonnut kahviakaan mokomille herroille.

Ostajat koettivat kauniilla puheilla taivutella emäntää, mutta siitä ei tullut lievennystä.

Talasniemen isäntä Pietuun nämä maidon ostajain laskut vaikuttivat toisella tavalla. Hän tuli entistään levottomammaksi ja kävellä luhnitti useampi ilta toisella tai toisella maidonostopaikalla, väliin taas jonkun naapurin puheella. Emäntä aavisti, mistä tämä kyläkiihko pohjautuu, ja jo kerran tiuskasi että »sitäkö täytistä sinä siellä joka ilta lunttaat; kerta katsomisella minä tuommoiset tehtaat uskoisin.»

— En minäkään hänessä niin katsomisen halusta käy, selitti Pietu. Olen vaan silmäillyt mitenkä muut rupeavat maidollaan saamaan.

— Hyvinkö ne sitten saavat, tokasi emäntä tylysti.

— Näkyy ne saavan, sanoi Pietu vähän kateellisella äänellä. Tuokin Aisala saapi nyt kuukaudessa sievät rahat, ehkä 50 markkaa, vaikka niiltä ennen hupeni melkein kaikki voi kotitarpeisiin.

— Saakoot vaan, porisi emäntä. Ei tuo ole paljon öljyisen »kurrin» nielemispalkaksi.

— Ei sitä siellä öljytä, puollusteli Pietu. Minä olen maistanut, eikä se ole maitoa kummempaa.

— Ole vaiti, et sinä tunne, epäsi emäntä. Minä olen myös maistanut ja ihan kokonaisen päivän löyhkysi ja katkusi suussani, että aivan yökättää tahtoi. Eikä se kuulu pysyvän padassakaan, jos tahtoisi keittää. Niin kuuluu kuohuvan kuin suopa.

Pietu ei puhunut enää mitään ja emäntä toivoi että kyllä se nyt heittää mielestään tuon maitopuu-

han. Mutta ei se vielä jäänyt. Kuukauden vaiheessa veti Pietua vastustamatoin halu tietämään naapurien maitolaskuja. Ja nepä ne vasta onnen poikia olivat! Kukkarot rahaa pullollaan. Mitäs hänellä. Korvon pohjassa vähän pytyissä valmistettua voita, jota oikeat ostajat halveksivat. Pietun päätä ihan pakotti tämä naapurien hyvä tulos ja hän päätti viimeinkin näyttää kuka heidän talossa määrää, miten tehdään. Tavallista karskimpana asteli hän kotiinsa ja lausui jurolla, käskevällä äänellä:

— Aamulla ei tarvitse laitella maitoa pyttyihin, se viedään separaattoriin.

— Hm, vai niin, hymähti emäntä pilkallisesti. Vai »sepatoriin» se nyt maito viedään. Mitäs tässä itse syödään?

— Se joutuu sieltä syötäväksi, vastasi Pietu niin jykevästi, että emäntä huomasi olevan viisainta antaa vähän perään.

— No viepi vaan sepatoriin, sanoi hän, mutta venyy siinä vielä kaulasuonesi, kunhan sitä öljy-»kurria» nieleksit.

Pietu oli sanonut päätöksensä, eikä ruvennut kaulasuonien venymisestä kiistelemään.

Aamulla hän nousi aikaisin ylös, laittoi maitoreen valmiiksi ja kun lypsäjät joutuivat, lähti itse viemään. Hän tahtoi heti alussa näyttää, miten sukkelaan sieltä joutuu takaisin. Sukkelaan hän joutuikin ja kantoi renkipojan kanssa maitoastian suoraan tupaan.

— Siinä se nyt on, maistelkaa miltä maistuu, sanoi Pietu.

— En pilaa minä sillä kahvisuutani, sanoi emäntä.

Muut joukot keräytyivät saavin ympärille ja ensin vähän maistettuaan vetelivät kylläkseen asti.

— On se öljylle, sanoi joku.

— On jos vähän maistaa, vaan kun juopi enemmältä, niin ei ole, sanoi toinen.

— Eihän tuo ole öljylle ollenkaan, väitti kolmas.

Emäntää alkoi harmittaa tämän ennen niin arvossa pidetyn maidon nykyinen halpa asema, jota jokainen sai juoda ja arvostella.

— Tuohonko se nyt heitetään kaikkien sorkittavaksi, sanoi hän äreästi, vai mihinkä ilo-toriin se vielä viedään.

— Ala keittää velliä aamiaiseksi, neuvoi Pietu.

— Minäkö! virkkoi emäntä päätään keikauttaen. En puutu, enkä tartu niin uudenaikaiseen ammattiin. Minä tunnen huonouteni ja joudan pyttyin kanssa samaan roju-loukkoon. Meillä ei ole enää mitään virkaa ... Vai keittämään.

— No kun et sinä keitä, niin ruvetkoon piika Liisa keittämään, sanoi Pietu.

— Ruvetkoon vaan Liisa, sillä on sukkelammat jalat juosta pakoon, jos alkaa silmille hyökkäillä.

— Ripauttaa vähän vettä, jos rupeaa kuohumaan, neuvoi isäntä.

— Niin, ripauttaa vaan vettä avulle asti. Liika rasvaistahan siitä muuten tulisikin.

Emäntä lähti hyvin tyytyväisenä tuvasta, kun oli viimeksi saanut heittää niin naulapäällä sanalla. Liisa rupesi keittämään ja hämmensi alusta alkain niin hartiavoimalla että hiki valui kasvoilta. Hän oli alituisessa jännityksessä, että jos maito milloin hyökkää, eikä uskaltanut liikahtaa askeltakaan syrjään ennen kuin velli oli valmista. Ja hyväksi sen sitten kaikki tunnustivat. Jokainen söi kuppinsa tyhjäksi, pait emäntä, joka ei maistanutkaan. Hän sanoi viimeiseen asti pysyvänsä hylkyläisten kumppanina ja kantoi suuren viilipytyn eteensä.

Kohta ne kuitenkin viilipytyt loppuivat ja emäntä alkoi mitään puhumatta syödä muiden kanssa yhteisiä keittoja, vieläpä keittikin, eikä öljyn löyhkyämisestä kuulunut mitään. Kävipä hän jo kerran maidon ostopaikassakin katsomassa minkälainen tuo mylly on, ja kyllä hän surkutteli maitorukan vaivoja, kun se muutamissa minuteissa pyörrytetään niin pahanpäiväiseksi, että kaikki rasva kihoaa pois ja jääpi aivan alastomaksi huilottamaan. Toinen kumma kone oli emännän mielestä kymmenys-vaaka, jota hän katseli hyvin epäilevin silmin, vaan ei puhunut mitään, ennen kuin kotonaan. Täällä hän kotijoukoille ilmasi mielipiteensä.

— Kyllä se maitomylly näkyy kaluna menevän, sanoi hän, mutta kovin ovat pieniä ne painot siinä mittauskoneessa. Sillä nyt saapi mitata tuhmille miten tahtoo. Ja kyllähän ne alussa saattoivat mitata aivan oikein, mutta minkä selvän siitä ottaa, jos al-

kavat vähitellen alennella. Mitä se tuo »kurripoika» mitasta ymmärtää.

Isäntä Pietu oli näet pannut maidon kuljettajaksi renkipojan, jota kutsuttiin kurripojaksi, sillä maito ei ollut takaisin tuotaessa maitoa, vaan »kurria.»

Tästä puoleen joutui maitokirja ja kurripoika ankaran tarkastuksen alaiseksi. Jokaisen viennin perästä katsottiin numerot ja jos ne vähänkin pienenivät, otettiin poika tutkittavaksi.

— Tokko sinä olit katsomassa, kun se tyttö mittasi?

— Siinä minä olin, sanoi kurripoika.

— Katsoitko paniko luotia niin paljon, että astia nousi?

— Syytihän tuo ja samassa rämpsäytti hakaan.

— Niin, niinhän se tekee, sanoi emäntä. Mutta muistapa toisella kerralla katsoa tarkemmin. Ja vaikka et ymmärtäisikään mitään niistä painoista, niin katso kuitenkin, on se vähän pelkona.

Poika lupasi katsoa ja katsoikin, mutta ei kulunut monta päivää, kun eräänä aamuna maitokirja osoitti useita kiloja vähemmän.

— Nyt on vika myllyssä! huudahti emäntä. Mitenkä se mittasi?

— Niin se mittasi kuin ennenkin, todisti poika.

— Jos se on oikein mitannut, niin sinä olet kaatanut mennessäsi.

— En ole kaatanut, tenäsi poika. Mennään vaikka katsomaan, näkyykö tiellä kaatumia.

— Vaan jos sinä olet juonut, kovinhan tuo mahasi mekottaa.

— Antakaa mekottaa jos mekottaa, vaan en minä juonut ole, sanoi poika pahastuen. En toki jaksaisikaan niin paljon juoda.

— Niin taitaa olla, peräytti emäntä syytöksensä. Tytön teko tämä on. Ja iltaisilla viedäänkin maito toiseen ostopaikkaan.

Pietukin tarttui nyt puheeseen ja arveli:

— Paraneekohan tuo asia muuttelemalla. Jos alkanee lehmätkin ehtyä.

— Ei meidän lehmät ole ennenkään näin aikaisin ehtyneet, vakuutti emäntä.

— Vaan jos on sattunut lypsyn väli lyhempi, niin että annetaanhan vielä olla.

— Kyllähän sinä, löntys, antaisit itseäsi pettää, sanoi emäntä. Mutta ei tässä ruvetakaan yhden petettäväksi, vaan koetetaan toistakin paikkaa.

Tällä kertaa piti emäntä puolensa. Kurripoika lähetettiin iltasilla toiselle meijerille ja palasi sieltä uuden maitokirjan kanssa, jota heti vertailtiin toiseen.

— Näet sen nyt, ukko, että paranipas, kehui emäntä. Kokonaista kolmea kiloa enemmän kuin illalla toisesta meijeristä. Siellä näytäänkin mitattavan rehellisesti. — Etu- vai takapuolellako siellä mittamies seisoi? kysyi hän pojalta.

— Takapuolella tämä seisoi, selitti poika.

— Eropas siinä on, ihaili emäntä. Se entinen näkyi häärääväan etupuolella, ettei maidon tuoja näkisi hänen vehkeitään.

— Näkee täällä, vahvisti poika. Ja kehoitti käyttämään siellä. Lupasipa tupakankin ensi kerralla.

Tämä ei tosin ollut talonväen mielestä mikään etu, vaan joutaapahan poika saada tupakan, kun on ennenkin poltellut.

Huomen aamuna palasi poika sammutettu tupakan pätkä hampaissa ja heitettyään maitokirjan pöydälle, rupesi hyvin mahtavasti tupakkaansa sytyttelemään. Sillä aikana alkoi maitokirjan tarkastus.

— Mitäs tämä on, virkkoi emäntä tyytymättömänä. Tämähän on mennyt yhtä vähään kuin entisessäkin paikassa ... Poika, olitko sinä mittaa katsomassa?

— Enhän ... minä ... ollut, ökisi poika savun seasta. Ei sanonut saavan separaattorihuoneessa polttaa, niin menin ulos.

— Vai niin, kyllä minä nyt ymmärrän, puhui emäntä kiivaasti. Taitavatpa olla siellä vielä ovelampia kuin toisessa paikassa. Tupakalla houkutellaan maidon tuoja pois mittaa katsomasta. Otahan poika vielä toisen kerran sieltä tupakka hampaisiisi, niin kulkkuperääsi totisesti isken ... Kyllä sietäisi jo lopettaa pois koko myöntipuuha ja ottaa entiset pyttypelit.

— Ei ne pyttypelit tuota niin paljon, vastasi Pietu. Ennen sen ottaa separaattorinkin itselleen.

— Kukas tässä osaa sitä rukkia hoitaa? kysyi emäntä.

— Olen minä siksi tarkkaan katsonut että osaan neuvoa, kehui Pietu.

— Ota sitten, jos osaat, myönnytti emäntä. Mutta sillepä pitäisi olla vielä monet muut »härkkimet» lisäksi.

— Ei tarvitse muuta kun vaaka, jos viedään kerma meijeriin. Niinhän Paavolan jo tekevät ja saavat puolta penniä enempi kilolta ja kotona mitataan.

— Sittenhän se on otettava aivan heti, innostui emäntä. Mutta katso vaan etteivät petä kaupassa. Kysele useammalta kauppiaalta.

*

Nyt kun tuli tiedoksi että Talasniemelle ostetaan separaattori, alkoivat asiamiehet kilvan kiitellä ja tarjoilla koneitaan ... Mikä kehui Alfa-K:ta, mikä Alfa B:tä, toiset taas Babyja ja Aleksandroja. Näistä ei ollut helppo valita parasta. Viimein oli tehtävä päätös ja valituksi tuli Alfa K.

Juhlallisesti se sitten tuotiin ja asiamies tuli laittamaan konetta käyttökuntoon. Tämä oli merkkipäivä Talasniemen talon historiassa, jonka kunniaksi Pietu oli tuonut pari litraa viinaa ja tössästeli hienossa humalassa, ollen olevinaan koneen laittajan apuna, vaikka oikeastaan vastuksena. Kuntoon se kuitenkin tuli ja sitten sitä koko joukolla ihailtiin. Muutamiin päiviin ei osattuna muusta puhuakaan kuin koneesta.

Mutta kohta lähestyi toinen merkkipäivä, joka veti huomion puoleensa. Talasniemeen oli näet tulossa lukukinkeri. Tämän ei oikeastaan pitäisi olla

missään yhteydessä separaattorin kanssa, mutta kyllä se sivumennen tuli sitäkin koskettamaan. Isäntä Pietu oli näet kuullut että pitäjään nykyiset papit ovat erittäin »siistiä» miehiä ja hän ei tahtonut heidän siisteyttään vähääkään loukata. Viikkokautta ennen kinkeriä käski hän panna separaattorin seisomaan, eikä mihinkään ruokien valmistukseen saanut käyttää kuorittua maitoa.

— Meiltä ei saa kuulua semmoista puhetta, että kurrilla kinkeri pidettiin, sanoi hän päättävästi ja sitä tuli totella.

Kaikkiin leipomisiin, samoin kuin keittoihinkin käytettiin nuorta maitoa, eikä mitään lajia saanut olla niukalta. Pitäjään kuuluisimmat kyökki-taiturit oli haettuna kinkeriruokia laittamaan ja nämä eivät säästäneet aineita, kohottaakseen omaansa ja talon arvoa. Varmana varustusten pätevyydestä otettiin Talasniemellä vastaan kinkerin pitäjiä, samoin kuin muitakin vieraita. Hauska mieliala vallitsikin kaikissa. Ennen ja varsinkin jälkeen iltatoimituksen tarinoitiin kaikista kylän asioista: hevosista, lehmistä ja separaattoreistakin. Erittäin hupaisia miehiä olivat Pietun mielestä nämä uudet papit, vaikka eivät ryyppyjä ottaneet. Itse hän ei voinut näin merkkipäivää kuivin suin viettää. Kun ei muut ottaneet, kävi hän yksinään napsauttelemassa. Piti olla vähän juhlatuulella, silloin sujui puhekin paremmin vierasten kanssa. Isännän velvollisuudet eivät siltä saaneet tulla laiminlyödyksi. Nurinata ei pitänyt kuulua mistään lajista.

Hän oli kuullut moitteita muista kinkeripaikoista, ettei talon väki tule lukemaan, vaikka moni heistä joutaisi. Tämänkin velvollisuuden tahtoi Pietu täyttää rehellisesti ja tössästeli huomenna lukutuvassa rivin etumaisena miehenä. Siitä hän ei päässyt oikein selville, mitenkä se luku sujui, sillä kaikki kirjaimet, samoin kuin ulkoa luettavat käskytkin, olivat niin merkillisen yhdenlaisia, ettei niistä osannut sanoa yhtä enempi kuin toistakaan. Tästä ei Pietu mitään välittänyt, sillä hänen mielestään oli pääasia, että on lukemassa, ja siinä hän oli silloinkin kun toiset lukijat vaihtuivat. Yhden ainoan kerran hän kävi välillä kaapillaan juhlalamppuansa öljyämässä, vaan joutui kohta joukkoon ja seisoi siinä luetuksen loppuun asti.

Viimein seurasi tärkeä loppukatsaus kyläkuntalaisten lukutaidosta ja muusta siveellisestä käytöksestä. Jotenkin tyydyttävää kuului olevan muu kaikki paitsi sitä surkutteli ja paheksui puhuja, kun nautinnon himo on mennyt niin pitkälle, että lukutuvassakin alkohooli löyhkyää.

Tätä kohtaa kuunnellessa rypistyivät Pietun kulmat, ja hän poistui tyytymättömän näköisenä kamariinsa.

Kun toimituksen päätyttyä oli syötynä, lähtivät papit toiseen kinkeripaikkaan. Ainoastaan muutamia isäntiä jäi vielä jälemmä talon isännän kanssa kinkerin loppiaisia maistelemaan.

— Ei meitä sentään pahasti nuhdeltuna, sanoi joku isäntä iloisena.

— Liikaa minusta oli jo tuokin, jurisi Pietu. Kun sanoi että Alfa K vaan löyhkyää lukutuvassa, vaikka minä uskallan vannoa, ettei ruokiin ole käytettynä pisaraakaan kuorittua maitoa, eikä koko konetta ole pyöräytetty yhteen viikkokauteen.

— Sitäköön se tarkoitti, arveli eräs isäntä.

— Kuulihan tuon jokainen, päätti Pietu.

— Olipa se jo liikaa vaikka papilta, vahvisti toinen vanha isäntä.

Joukossa oli kuitenkin nuorempia, joiden suu vetäytyi nauruun, sillä he ymmärsivät ja muistivat ettei se ollut Alfa K joka löyhkysi, vaan alkohooli. Vanhoilta miehiltä tämä viinan tieteellinen nimi sekoittui kermaneroittajan nimeen, joka jäi syntipukiksi. Nuoremmatkin antoivat niin jäädä, sillä tuo toinen oli heillekin vanhempi ystävä, ja vaikkei sillä muutamain mielestä ollut hyvä haju, niin tiesivät he itse, että sillä on sitä suloisempi maku, monta vertaa parempi kuin »kurrilla.»

Viisisatanen.

Nikki Nykänen ei mitenkään osannut aavistaa minkälaisen ilon hän vielä kerran saapi Olli Pennaselle lainaamistaan rahoista. Niitä oli tullut annetuksi noin vaan vähitellen, kymmenin markoin kerrallaan, eikä niistä kaikista ollut velkakirjaakaan. Monesti hän tuli ajatelleeksi, saaneeko noita kaikkia takaisinkaan, jos Olli tekeytyy muistamattomaksi joistakin otoksistaan. Minkä sille tekee, kun ei ole tullut tuttuin miesten välissä vieraitamiehiäkään käytetyksi. Nikillä ne kyllä olivat muistissa, sillä ainakin kerran viikossa hän niitä laski iltasilla, nukkumaan ruvetessaan. Sormet olivat Nikin numeroita ja kun ne kävivät vähäksi, silloin varpaita lisäksi. Korkoja hän ei saanut yksinään lasketuksi, niissä täytyi käyttää Kaisaa apulaisena, joka oli vähän vikkelämpi laskutaidossa.

Mutta tulipa sitten kerran palkka kaikista vaivoista. Olli oli näet myönyt tukkimetsänsä ja tuli Nikin asunnolle aivan aavistamatta ja sanoi maksavansa kaikki velat yhdellä kerralla. Tämä jo tuntui

Nikin mielestä hyvältä, mutta kun laskut oli laskettuna ja Olli leväytti pöydälle viisisatasen, niin silloin siinä vasta silmät suurenivat.

— Mikä se on? kysyi Nikki ihmeissään.

— Viisisatanen, sanoi Olli.

— Sepä on ensikerta.

Nikin kädet vapisivat setelin reunaan tarttuissa. Hänellä oli ihan hätä, että jos se jotenkin luiskahtaa karkuun, ja samalla hän vilkasi ympärilleen, ettei vaan olisi ketään epäiltäviä ihmisiä tätä näkemässä. Äänikin vapisi, kun hän seteliä kokoon kääntäen virkkoi:

— Onkohan minulla tästä vastata?

— Näytä tuota minullekin, sanoi Kaisa lähestyen katsomaan.

— Ennättäisithän sinä tämän nähdä, sanoi Nikki, vaan antoi kuitenkin katsoa, pidellen kiinni toisesta reunasta.

— Lieneeköhän tätä suurempia rahoja missään? virkkoi Kaisa.

— On niissä suurissa pankissa vaikka mitä satasia, sanoi Nikki. Vaan on se jo tämäkin niin suuri, ettei siitä tarvitse kaikkien kuullen haastella. Tarkasti se on hallittava muutenkin.

Hän alkoi kaivaa kukkarotaan, että saisi antaa takaisin velanmaksajalle. Mutta kukkaro oli liika kampelassa paikassa yhdellä kädellä otettavaksi.

— Pitelehän kuitenkin vielä tuota, sanoi Nikki ojentaen setelin Kaisalle.

Kaisa piteli kahdesta nurkasta sen aikaa, kun Nikki kaivoi kukkaroansa housun sisustaskusta. Ei

se ollut ensinkään tyhjä, vaikka rahat olivat pienempiä. Nyt ne saivat väistyä suuremman tieltä ja hyvin mielellään Nikki niitä antoi pois, tulihan siten enemmän tilaa tälle isolle ihmerahalle. Melkein yksinään se nyt pääsikin kukkaron asukkaaksi, ja sen suu sulettiin huolellisesti kiinni.

— Eipä luulisi, että siinä on viisisataa, kun on noin ohut, sanoi Kaisa.

— On se ohut, sanoi Nikki koetellen kämmeniensä välissä. Sitä ei tunne, jos vaikka milloin taskusta pyörähtäisi pois. Otappa Kaisa neulaa ja nyt muistaissa pienennä tuota taskun suuta.

Kaisa haki neulan ja ompeli taskun aukon niin pieneksi, että tuskin sormen nenät mahtuivat kukkarota nykäisemään. Ei sen nyt pitänyt aivan pyörähtämällä päästä tulemaan.

Ollia tämä taskun ompelupuuha vähän nauratti, ja hyvähän semmoisen on nauraa, jolle viisisataset tippuvat tukkien latvoista, joiden kasvamiseksi ei ole tarvinnut kahta tikkua ristiin asettaa. Toista oli Nikin rahan saannin laita. Sai ponnistella päivät päästään mökin kivisillä ja kantoisilla viljamailla, maksaa niistä osat isännälle ja muistella lopuksi yökaudet, minkä verran on jäänyt syönniltä tähteeksi.

Nikillä oli pelto-ojan kaivu kesken ja sitä hän alotti huomispäivänäkin, mutta kohta hän alkoi epäillä tämmöistä työtä sopimattomaksi ja vaaralliseksi viisisataselle. Jos kukkaro miten hierautuu koukistellessa ylös taskusta ja sotkeutuu multaan, niin siellä ne sitten ovat monen vuoden vaivannäöt. Kyllähän

taskunsuu oli pienennettynä, mutta ratkeilee ne välistä vahvatkin ompeleet, eikä sitä tule työssä ollessa joka lapion nostolla koetelluksi. Viisainta oli etsiä jotain muuta työtä. Hän löi lapion pystyyn ojan palteeseen ja lähti tupaan. Siellä oli Kaisa leipomassa ja hänelle Nikki ilmaisi epäilyksensä viisisatasen putoamisesta.

— Jos olisi viedä pankkiin, arveli Kaisa.

— Kaukanapa ne ovat pankit, sanoi Nikki. Olisi niitä ottavia lähempänäkin.

— Eipä niitä kaikille ole hyvä antaa, jos milloin köyhtyvät, sanoi Kaisa.

— Ei kaikille, myönnytti Nikki. Vaan kyllä tuommoiseen taloon kuin Turpeelaan uskaltaa antaa.

— Kyllä semmoiseen, jos se tarvitsee.

— Se isäntä kysyi tässä keväällä, ja jospa minä käyn sieltä pajalta noutamassa viitakkeet ja ilmoitan sillä tiellä.

— Käy vaan, mutta elä viivy myöhään, kun on noita rautatiemiehiä liikkeessä, muistutti Kaisa.

— Ei nuo niin rahan nälkäisiä liene, sanoi Nikki, rauhoittaakseen Kaisaa, vaikka kyllä hän itse ajatteli samaa.

Hän otti lähtiessään kirveen kainaloonsa sillä nimellä, että heittää pajalle terästettäväksi, vaikka oikeastaan otti sen viisisatasen puolustusaseeksi. Matkalla oli näet talotonta taivalta, vieläpä synkkää metsääkin. Usein hän muisti katsoa taakseen ja kummallekin kupeilleen, että jos minkä pensaan takana ryövärit piilevät. Kerran hän jo kohotti kirveensä,

kun metsästä kuului rusketta, mutta se oli vaan Turpeelan härkä, eikä sillä taitanut olla tietoa Nikin viisisatasesta.

Turpeelassa oli isäntä Matti työväkensä luona, vaan kohta se sieltä tuli ja kutsui vieraan kamariinsa kahville. Tästä arvasi Nikki että on sillä vielä rahan tarvis, ei se muuten mökin miestä niin heti kutsuisi. Ja niinpäs oli. Ei ollut vielä toiset kupit juotuna, kun kysyi:

— Sattuiko nyt Nikille rahoja, että lainaisit vähäksi aikaa jonkun sata markkaa?

Nikki rykäsi heti rahamiehen äänellä ja virkkoi salaperäisen juhlallisesti:

— Kyllä rahaa olisi, vaan se on tällä kertaa niin suurena, ettei siihen meidän miehet pysty.

— Kuinka suurena? kysyi isäntä Matti.

— Viisisatasena.

— Vai viisisatasena, ihmetteli Matti. Onko se muassasi?

— Täällä sen pitäisi olla, sanoi Nikki tunnustellen taskuaan.

— Saisikohan tuota nähdä? arveli Matti.

— Miten tässä ennättänee, virkkoi Nikki kurkistaen aurinkoon.

— Ylhäällä se on vielä aurinko, huomautti isäntä Matti.

— Onhan tuo, vaan miten se kello —

Nikillä oli itsellään kellokin, vaan ettei se kuluisi eikä putoaisi, säilytti hän sitä hyvin ahdassuisessa pussissa. Sieltä ei vilkasemalla kelloa katsottu,

siinä oli näppityötä kotvaksi aikaa, ennenkuin taulu tuli näkyviin.

— Eihän tuo vielä ole kuin seitsemän, jospa tässä ennättää, arveli Nikki ja alkoi tunkea kelloa pussiin takaisin.

Nyt tuli rahakukkaron vuoro, vaan sepä oli vielä kovemmassa kuin kello. Sitä irrottaissa vääntyi pää ja suu aivan syrjään tavalliselta paikaltaan.

— Kylläpä se on lujassa, ähki Nikki kiskoissaan. Kaisa sitä ompeli, vaan en minä luullut sen noin tiukkaan tulleen. Onpa pakana lujassa. Tokkohan tuota saapikaan?

— No antaa olla katsomatta, sanoi Matti, helpoittaakseen Nikin vaivoja.

— Ei sitä nyt auta sinne heittäminen, sanoi Nikki tuohtuen kiskomaan. Pitää sen sieltä lähteä. Jo irtautuu. Äh!

Siinä se nyt oli kukkaro käsissä ja sieltä löytyi viisisatanenkin, vaikka vähän rutistuneena. Ankarasti vapisivat Nikin kädet rahaa levittäissä ja pöydälle laskiessa.

— Onpa se aika purje, ihmetteli Matti. Ei ole sattunut minulle milloinkaan.

— Ensimäinen tämä on minullakin, tunnusti Nikki ja otti jo setelin takaisin kukkaroon pantavaksi.

— Suurina on rahat, tunnusti Matti.

— Suurina on, vahvisti Nikki. Ei näitä tämmöisiä huvikseen säilyttele. Niiden tautta on moni mies hengestään haihtunut.

— Kyllä se on sitä, myönnytti Matti. Vaan jos puuhattaisiin pienemmäksi, niin siitä saisin minä ja joku toinenkin tarpeisiinsa lainata.

— Kyllä minä mielelläni lainaisin, vaan ei tämä tällä kylällä pienene.

— Ei tällä kylällä, vaan jos käytettäisiin kaupungin pankissa.

— Kukapa sinne niin kiireelle.

— Laitetaan jonkun laivan kipparin mukana, eihän tästä ole monen tunnin matka laiturille, tuumitteli Matti.

— Enpä minä tunne niitä kipparia enkä kapparia, onko ne niin rehellisiä miehiä, epäili Nikki. Jos sattuisi saamaan jonkun vahvan luotettavan miehen matkatoveriksi, niin kävisin itse.

— Ainahan niitä sattuu ja kyllä minullakin on kohta käynti, jos luottanet.

— Vai on käyntiä, no onpahan tässä vielä aikaa tuumailla, sanoi Nikki kierrellen ja mittaili silmillään naapurinsa tukevuutta matkatoveriksi.

Nikki oli kahden tulen välissä. Häntä säälitti ja peloitti pitää viisisataista korottomana taskussaan, mutta kun se oli ensimäinen, ei siitä olisi hennonut päiväseltään luopuakaan.

Viimein pääsi Kaisan tahto voitolle ja he veivät yhdessä viisisatasen pankkiin, jonka perästä Nikki sai paljon rauhallisemmin nukkua.

Muinaiset sunnuntaihuvit.

— Pojat, pojat, nouskaa pois, nouskaa pois, pyhä tulee maataksenne!

Tätä herätyshuutoa lausuissaan kolkutti isäntä Ahava kepillä luhdin seinää, jossa rengit ruokaunta nukkuivat kesäisin. Ensimäinen koputus ei vielä vaikuttanut mitään, kuului ainoastaan makeita kuorsauksia. Rengit olivat parhaiksi ennättäneet nukkua. Isäntä uudisti äskeisen epistolansa, säestäen sanojaan kovennetuilla kepin lyönneillä. Jo kuului unesta havaihtevan pitkä henkäys sisään päin, ukiseva puhallus ulos ja sormien rahmustelemista.

— Mikko, herätä Samulia, pyhä tulee maata, kehoitti isäntä isompata renkiä ja poistui tallin perään odottelemaan renkien alas tuloa.

Jotenkin joutuin he selvisivät unestaan ja kompuroivat portaita myöten alas. Oli ehkä jonkun verran virkistykseksi nyt lauantaipäivänä lepopäivän muistuttaminen, vaikka kyllä he olivat samaa kuulleet puoli viikosta alkain.

Renkien tultua kartanolle alkoi isäntä neuvoa töitä.

— Nyt kun kyntö loppui, niin ota sinä Mikko lapio ja mene ojia siivoamaan. Alota tuosta navetan perästä ja kierrä ympärinsä. Sitten siivoa niitä sarka-ojia.

— Eikö noissa ympärys-ojissakin liene täksi illaksi, sanoa jurautti Mikko lähtiessään.

— Jospa niissä onkin ... Ja sinä Samuli, mene piika Riittaliisan kanssa hakemaan meidän härkää, se kuuluu olevan Kivimäen karjassa. Emäntä sanoi että sitä tarvitsisi nyt kotikarjassa.

— Vaan jos se karkaa minun ja Riittaliisan käsistä, se on semmonen junttura, epäili Samuli.

— Onhan se aika jutikka, sanoi isäntä kehahtaen. Kyllä se kovan kysyy, mutta minä neuvon keinon, niin tulee se. Ota sinä kaksi nuoraa ja sido toinen sarviin ja toinen etujalkaan. Riittaliisa taluttakoon ja vetäise sinä etujalka ylös, kun alkaa hyppiä.

Isäntä haki pojalle härän talutusnuorat ja meni sitten kiirehtimään Riittaliisaa.

Kun kaikki aikaisemmat joukot oli neuvottu töihin, otti isäntä oman poikansa ja elättipojan mukaansa ja lähti järvelle käestämään kaloja sunnuntaiaamun keitoksi. Poikasista oli kalastaminen haluista työtä, varsinkin tämä ajelemalla kalastaminen, mutta kyllänsä he saivat ennenkuin ilta oli kaikki. Siellä ei ollut lyönnin lomaa. Kun yksi apaja oli tyhjennetty, potkettiin kohta verkot toisen lahdelman suulle,

jolloin kilpajuoksu kalojen kanssa alkoi. Toinen poika kulki matalinta rannikkoa seipään kanssa porskuttamassa ja veneessä olijat seurasivat perästä, pitäen semmoista pauhua että vesi pärskyi monta syltä korkealle. Halahteli sitä laidan yli veneeseenkin, kun tuli oikein kiire. Paljon siinä tarvittiin käskyjä ja kehoituksia, mutta ne olivat annettavat niin lyhyviä ja mykistetyllä äänellä, ettei kalat kaikkoa rannoilta, eikä jokin toinen kalastaja kuule, että siellä on saalista houkuttelemaan asti.

— Työntele, työntele, kuului myötäinen kehoitus venetoverille ... Tuosta lähti hauki! Nyt, nyt ... kovemmin, kovemmin ... seisota, seisota ...

Ei siinä auttanut kipristeleminen vaatteiden kastumista. Sylirysyllä vaan hauki veneeseen ja uusi vauhti.

— Tuolla on toinen ... jokoon tuo pääsi karkuun! ... ei vielä ... nyt sinä ...

Sattui siinä kiireessä pääsemään joku kala karkuunkin, mutta ei sitä joutanut pitkältä harmittelemaan. Verkkoja ottaissa ja toiseen paikkaan soutaissa niitä pojat aina muistelivat.

— Kyllä oli suuri se hauki.

— Näitkö sinä sitä?

— Näinhän minä kun vesi meurahti ja ruohikko lakoili.

Illempana alkoi jo poikia väsyttää, varsinkin jos ei tullut suuria haukia, mutta isäntä itse pysyi yhtä innostuneena ja hyvitteli tovereitaan että kalastetaanhan vielä yksi apaja ja taas yksi, kunnes aurinko

alkoi lähestyä laskuaan. Nyt jo hänkin huomasi olevan ajan lopettaa kalastus. Verkotkin olivat niin repeilleet ettei niissä enään kalat pysyneet.

— Tuli niitä hyväkin keitto, sanoi isäntä mielissään rannasta lähtiessä.

Pihassa oli jo vähän aikaa odotettu kalamiehiä kylpemään.

— Löytyikö härkä? kysyi isäntä Samulilta joka oli ennättänyt kotiin.

— Löytyi, sanoi Samuli. Siellä oli parhaallaan puskusilla Kivimäen härän kanssa.

— Kumpiko voitti? kysyi isäntä kiihkeän uteliaana.

— En tietänyt, kun Riittaliisa meni seipään kanssa eroittamaan.

— Olisi pitänyt antaa kyömistää, sanoi isäntä. Niin minä luulen, ettei Kivimäen härkä piisaa meidän härälle.

— Niin minäkin luulen, vahvisti Samuli.

— Jos sattuisivat vasta yhteen, niin pitäisi antaa yrittää, puhui isäntä innostuneena.

— Eikö nuo sattunekin, sanoi Samuli. Tulla jurrittihan tuo pitkän matkaa perästä kun lähdettiin tätä meidän härkää taluttamaan.

Koko kylpy-ajan oli puhe häristä ja vasta saunasta tultua saivat kalassa olleet pojat käännetyksi puheen niihin suuriin haukiin, joita oli karannut verkosta. Se loppui kuitenkin lyhyeen, sillä kaikki olivat väsyneitä ja halusivat painaa päänsä tyynyyn.

*

Aurinko oli jo hyvin korkealla sunnuntai-aamuna, vaan miesväki veteli yhä unia. Väsyneimmät eivät olleet vielä toista kylkeänsäkään kääntäneet, vielä vähemmin muuten havainneet. Vaimoväki oli noussut aikaisemmin lypsylle ja keittämään. Nämä ne kiskoivat valveelle miesväenkin, jotka unisina ja tukka pörrössä astua vintturoivat tupaan.

— Käykää syömään, ettei kalakeitto jäähdy, käski emäntä.

Kalakeittoa ei ollut joka päivä tarjona, joten silmät paljon virkistyivät pöydän ääreen istuessa. Äänetöinnä siinä miehet selkottelivat hau'in ruotia hampaistaan. Isäntä välistä muisteli kookkaampia leukaluita levitellessään että mistä lahdelmasta mikin hauki saatiin ja ryyppäsi äänekkäällä pärinällä lientä kupin laidalta. Hän ei suvainnut lusikkata käytettävän kalakeittoa syödessä, sillä vanhat sanoivat sen turmelevan kala-onnea.

Röyhdellen ja pullealla vatsalla nousivat miehet pöydästä. Mieliala oli rauhallisen suloinen, kun oli saanut häiritsemättä nukkua ja sitten syödä kyllältään. Ei vaivanneet mitkään huolet, kaikki oli mielen mukaista. Ei ollut kiirettä ruokalevollekaan, sillä se oli nyt omassa vallassa. Sai nukkua pitempään tai lyhempään, eli olla nukkumatta. Mutta mitäpä varten olla nukkumatta kun oli hyvää aikaa ja uni tuntui suloiselta. Tätä ajatellessa alkoi jo makeasti haukottaa.

Aamiaisen jälestä joutui maalaissunnuntain hiljaisin ja samalla viehättävin aika. Naisväelläkin oli

nyt vähän levon aikaa. Pääskyset olivat ainoat, jotka muistuttivat elatushuolien hyörinnästä. Ne leijailivat hyönteisten perässä huoneiden harjojen yläpuolella, livahtivat tuon tuostakin alentuvassa kaaressa kartanomaata pitkin ja poikki, niin että siivet heinikkoa sipasivat, kohoten kohta vuorollaan kaivon selkoimen latvaan laulamaan.

Lampaat olivat käyneet aikaisemmin kesantopellon piertanolla ruokailemassa ja lepäilivät nyt varjossa navetan kupeella, pudistellen vähän väliin kärpäsiä korvistaan.

Puolenpäivän lähetessä nousi jo emäntä ruokaunelta ja herätti piijatkin. »Sattuu vielä vieraita tulemaan ja kaikki nukutaan», virkkoi hän syyksi. Oikeastaan hän katsoi synniksi kaikkien nukkumista kirkonaikana ja puhdistaakseen omaatuntoaan alkoi lukea virsikirjasta päivän evankeliumia. Emäntänsä esimerkkiä seuraten katseli toinen piikakin vähän aikaa katekismusta ja alkoi sitten kammata tukkaansa.

*

Vasta puolisen syönnin edellä virkistyivät viimeiset. Nyt oli tullutkin nukuttua kappaleen yli puolen vuorokauden. Sukkelaan vippasi nyt Mikon ja Sampan leuka, kun he söivät rieskaa voin ja piimän kanssa. Heillä oli nälkä ja muuta kiirettä lisäksi. Naapuritalon rengit olivat näet ennättäneet tulla kylään ja kiirehtivät pallon lyöntiin. Palli oli aivan uusi, punaisten sauma-nahkain kanssa tehty. Toisen talon pienin renki, Wille, oli asian alkain käy-

nyt viime yönä sen suutarilla teettämässä. Samulin sormen päitä varsinkin syyhytti pallinlyöntiä ajatellessa, niin ettei joutanut rauhallisesti syömäänkään. Viimeistä palaa pureksi hän ovessa mennessään.

Kohta oli tarhapellolla pallin lyönti käynnissään. Alussa saivat pienemmätkin pojat olla mukana, mutta kun huiske ja melakka houkutteli yhä uusia miehiä pellolle, hylättiin pienimmät pojat erilleen. Tuli sinne vanhojakin miehiä, mutta ne tyytyivät katsomiseen. Välistä hekin innostuivat olemaan syrjästä »kolkkamiehenä.» Näistä oli paljon haittaa niille, jotka hautaa »tienasivat», muttä harva heihin siltä suuttui.

Eipä malttanut olla Ahavalan isäntäkään tulematta pallinlyöntipaikalle. Hän olikin »kolkkamiehistä» pelättävin. Jo tullessaan hän keräsi käteensä useampia keppiä, joilla asettui vahtimaan. Siinä joutui pallin heittäjä arvelemaan, että mistä kautta sen nyt saapi menemään.

— Anna tulla, älä märätä kouraasi.

»Märättämis»-muistutus oli melkein arvoa alentava pallinlyöjälle ja silloin täytyi heittää, kävi miten kävi. Ja tiesi sen miten siinä kävi: palli kiiti keskelle peltoa.

— Pääsipä Wille juoksemaan, nauroi isäntä ja toiset samoin.

Wille juoksi ja nurisi palatessaan, että eihän siitä saa kukaan pallia kulkemaan, kun on keppiä aivan mustanaan.

— Kyllä se menee, kun tuimasti heittää, lohdutteli isäntä.

Wille heitti pallin yläitse toverilleen, joka sai kiini ja nyt oli vastakkaisen puolen haudassa olijain tultava »ristille.» Ne alkoivat hiipiä varovasti eteenpäin, kepit ojona, ettei vaan palli pääsisi ohitse ja putoa hautaan, ennen kuin itse joutuu.

— Tulkaa vaan ristille, kehoitti palli kädessä olija, katsellen syrjään. Minä en heitä ennen kuin kepit alkaa ylettää toisiinsa.

Samuli käytti viskaajan tyyneyttä edukseen ja juosta kipasi kapsauttamassa keppiänsä toverin keppiin, jolloin risti oli tehty.

— Se oli hätä-risti, alkoi pallin heittäjä väittää. Tule uudestaan.

— Mikä hätä-risti se oli, mahdoit viskata silloin, väitti Samuli.

— Mennään uudestaan, sanoi isäntä. Annapas keppi minulle.

Samuli siirtyi syrjään ja antoi paikkansa isännälle.

— Nyt ei juosta, vakuutti tämä. Varjelehan Mikko maasta ja näytä sinä sieltä, missä mies on.

Nyt muuttui pallinlyönti jännittäväksi. Isännän kepit liikkuivat niin uhkaavina, että pallin heittäjän silmät vilkkuivat sinne jos tännekin.

— Keskeltä viskuun, muistutti isäntä.

Jo tuli pakko heittäminen, vaan samassa sai palli semmoisen paukun, että pilvissä sinkoili.

— Käännytä sinä Samuli tuolla lailla, niin et tarvitse hätä-ristiä tehdä, neuvoi isäntä kävellen verkalleen hautaan.

— Minun kouraani ei sovikaan noin monta keppiä.

— Ota yksi vähän leveämpi.

Nyt joutui toisessa päässä olijain vuoro tulla ristille.

— Mikko, osota sinä miestä.

— Isäntä supistaa solaa, valitti Wille.

— Sopii siitä menemään, sanoi isäntä siirtyen vähän syrjempään.

Tuskin oli palli irtautunut Willen kourasta, kun se paukahti vasten isännän keppiä. Toinen yritys kävi samalla lailla.

— Johan sinä rupesitkin »seinäsuolaan», irvistelivät toiset Willelle.

— Kolmas kerta toden sanoo, sanoi Wille tuohtuen ja paiskasi pallin maahan, josta se kimposi vastaanottajalle.

— Huonosti varjelit, nuhteli isäntä. Olisi Willen parin annettu juosta koko ilta.

— Ei meitä niin vaan juoksuteta, kehahtelivat haudan voittaneet.

Samat liikkeet alkoivat aina ja aina uudestaan. Eikä mitään työtä tehtynä niin halun perästä kuin tätä. Takit oli jo alussa nakattuna pois päältä, kiihkeimmät heittivät hattunsakin. Eipä siitä aivan vähällä hennonut isäntäkään heretä, vaikka Samuli aina vähä väliä muistutti, että antakaa nyt minun.

*

Auringon alaalle mennessä taukosi vasta pallinlyönti, silloinkin siitä syystä, kun palli alkoi hajota. Väsyneesti huokaisten heittivät miehet keppinsä ja lähtivät kävelemään kotiinsa. Nyt kelpasi taas uni ja aamulla odotti toisellaiset työt.

Isäntäkin näytti pian unhoittaneen pallinlyöntihuvin. Tuolla hän jo tarkasteli kesken jäänyttä ojankaivua, suunnitellen siinä nyt muitakin ensiviikon töitä.

— Ka, johan sieltä lehmäinkin kellot kuuluu, virkkoi isäntä ja nosti päätänsä pystympään.

Kellon ääni läheni verkalleen. Nyt se pysähtyi ja kellokas päästi oikein hartaan tulo-ammunnan. Vakuutettuna että kyllä sen nyt piti kuulua, lähti kellokas taas astua lönkyttelemään. Mutta nyt alkoi toinen ammunta, vihaisen kimakka, jota seurasi ilmaa jymisyttävä mörinä.

Isännän suu meni nauruun sitä kuunnellessa.

— Kuule, Samuli! huusi hän pihaan päin. Tules tänne. Onko tuo meidän härän ääni?

Samulin tullessa alkoi kuulua toinen, melkein samanlainen ammunta.

— Tämä on meidän härän ääni, vakuutti Samuli. Tuo toinen oli Kivimäen härkä.

— Onkohan! ihastui isäntä. Nyt ne pitää saada puskemaan. Mennään vastuukseen, että jos milloin yhtyisivät.

Samulista oli yhtä haluista kuin isännästäkin nähdä härkäin puskevan ja niin he lähtivät solan suulle.

— Ei oteta mitään asetta, ne arkiutuvat, ohjaillaan vaan muuten yhteen päin, neuvoi isäntä mennessä.

Ei ollut oikein ilauttava merkki, kun oma härkä käveli jälkimäisenä ja vieras härkä hyvänä tuttavana muutaman lehmän kupeella.

— Odotapa talon miestä yhteen matkaan, sanoi isäntä pysäyttäen vieraan härän.

Talon mies näkyi ymmärtävän että hän on nyt omilla tantereilla, ystäväin eikä vihamiesten joukossa, ja lähestyi mörähdellen ja vihaisesti tuhkien vastustajaansa. Tämä yritti pyrkiä pakoon, mutta kun näki ettei päässyt, tokisti niskansa vastaan. Jo kolahtivat sarvet yhteen.

— Nyt, nyt sinä ponnista meidän poika, kiihoitti isäntä, koko ruumis hytkähdellen innostuksesta. Älä anna perään ... no niin, no niin ... jo, jo ... ponnista, ponnista ... ei nyt, ei nyt ... Samuli, auta vähän meidän härkää.

Samuli meni työntämään, mutta ei se paljon avuksi ruvennut.

— Jokohan tuo viepi voiton ... ei vielä, vähä lujemmin ... kas häjyä, joko taas.

Isäntä ei malttanut enään katsoa, vaan tarttui vieraan härän häntään ja silloinpa sen täytyi tulla takaperin. Ottipa viimein pitkät laukat metsään, jonne he vielä monissa miehin kyyditsivät. Voitto oli saatuna, vaikkei aivan rehellisellä tavalla.

— Kuulehan Samuli, sanoi isäntä, kun he kävelivät pihaan. Aamulla pitää sinun ja Mikon viedä

meidän härkä alankoniittyyn ja olkoon siellä pari viikkoa. Jospa aina hevosen hakuun mennessä viet leipäkannikankin sille. Parin viikon päästä sen jo saattaa laskea laitumelle.

Härän laitumen muutoksen syyn ymmärsi Samuli ilman selityksittä ja hän oli pitävä huolen myöskin leipäkannikoista.

Jos härkäottelu olisi päättynyt toisin, niin tänä iltana iltaista syödessä olisi puhuttu häristä. Nyt sai se asia olla odotuksen alla, vähän tuonnemmaksi. Samulikin vaikeni hienotunteisesti ja vasta nukkumaan mennessä mainitsi Mikolle että aamulla käski isäntä viedä härän alanko-aitaukseen.

— Nytkö se jo töitä neuvoi, murisi Mikko. Aamusillahan tuo ennen on ladellut, kun on ensin hokenut että pyhä on ollut maataksenne.

— Ehkäpä se aamullakin muistuttaa, mutta sattui vaan minulle sanomaan.

Oikein he arvasivat molemmat.

Entisajan siltavouti.

I.

Siltavouti Böösman on aikoja sitten nukkunut ijäiseen uneen, eikä tarvinnut nähdä eikä kokea näitä turmeluksen aikoja, jolloin joka toinen mies kykenee kynää käyttämään ja paljastelemaan pienimmätkin virkamiesten virheet. Hänen aikanaan vielä peljättiin pienintäkin virkamiestä, kun ei ollut apua toivottavissa ennen kuin rikokset kävivät sietämättömän suuriksi. Mutta Böösmanni kulki virkamiesaikaansa niin nuhteettomasti, ettei hänen mainekirjassaan löytynyt ainoatakaan sakkoa.

Ensimäisinä virkavuosinaan oli onni myötäisin, sillä silloin sattui nälkä- ja kuolovuodet, jotka ovat viljaisimmat virkamiehille, yksin haudankaivajallekin. Hallitus oli pakotettu toimittamaan köyhälle kansalle yleisiä töitä ja Böösmankin sai yhden työpaikan teettääkseen. Se oli suuren viemäri-ojan

kaivattaminen eräälle suolle, pitäjään laidalla. Rahoja oli määrätty suurempi summa, ja työ pantiin käyntiin syksytalvella. Nälistynyttä kansaa tulvaili sadottain työpaikalle, niin ettei ne läheskään kaikki sopineet työhön. Ja niidenkin, jotka työhön pääsivät, täytyi kohta lähteä pois, sillä palkka oli leivän hintaan verraten mitättömän pieni, eikä sitäkään tahtonut saada, kun päällysmies valitti alituista rahan puutetta. Usein hän kävi paikkakunnan voudilta noutamassa rahoja, mutta harmitteli aina saaneensa kovin vähä. Jauhojakin sinne tuotiin hallituksen puolesta, mutta niillä pidettiin niin kova hinta ettei niitä ottanut kukaan, kun siltavoudilla oli myöskin jauhonkauppa ja niitä sai viittä penniä halvemmalla leiviskän. Monta vertaa kalliimpia kuin oikein olivat nämäkin jauhot, mutta täytyihän niitä ottaa henkipitimikseen.

Kevättalvella työ sitten kokonaan päättyi. Böösman ilmoitti rahain loppuneen ja valmisti viranomaisille puhtaat tilit. Niissä todistettiin viemärin tulleen melkein päästä päähän kaivetuksi, ja työmiehille maksetut palkat löivät yhteen menojen kanssa. Köyhän kansan hyvää harrastavat hallitusmiehet saattoivat näistä tileistä katsoen ihailla kuinka suuri joukko oli saanut pitempiaikaista työtä ja ansainnut sievät summat talven aikana. Enin osa miehiä oli näet kirjoihin katsoen ollut koko ajan työssä. Toinen ihailtava asia oli tuo neljännes peninkulmaa pitkä viemäri, jonka avulla äärettömän suuri suo tulee viljelyskelpoiseksi. Mutta mitähän he olisivat ajatelleet, jos

olisivat käyneet paikan päällä katsomassa ja nähneet ettei tuosta viemäristä ollut puoltakaan kaivettu ja että harva mies oli ollut kaivutyössä viikkoa pitemmältä. Mutta tarkastusta paikan päällä ei ajateltu tarvittavan, kun ruununpalvelija oli ollut työnjohtajana, ja kaikkein vähimmän toivoi tarkastusta Böösman itse. Hän tyytyi tinkimättä muutamien markkain päiväpalkkaan tästä sivu-ammatista ja siirtyi varsinaisiin siltavoudin tehtäviin. Ensimäinen tehtävä oli kumminkin se, että osti itselleen ison talon, velaksi tietysti, kun oli vähävarainen mies, mutta hyvästi hän suoriutui veloistaan, alkoipa muutaman vuoden kuluttua lainailla rahoja muillekin.

II.

Maanviljelijäksi päästyä oli siltavoudin pahimpana harmina tuo virka. Ei niin että hän olisi tahtonut erilleen päästä. Kyllä se meni mukiin palkankanto-aikana, vieläpä silloinkin kun sai ottaa tuomioita myöhästyneille maksajille, mutta sitten seurasi nuo palkattomat matkat teiden tarkastuksilla ja sakkolaisia etsiessä y. m. Täytyi ottaa hevonen auran edestä parhaanakin kyntöaikana ja lähteä monen päivän matkalle, vieläpä omin eväinsä. Nimismies vaan käski eikä ajatellut yhtään ettei siltavoudilla ollut enään ketään, jota käskisi, täytyi mennä itsensä.

Talvella liikkuminen ei niin paljon harmittanut, kun aika oli halvempaa ja sopi pitää syöttöpaikkoina

niitä taloja, jotka olivat ottaneet lumireen vedon. Jos arveli matkaa pitkäksi toiseen lumirekitaloon, sopi ottaa kauroja y. m. evääksi, joista ne kuitenkaan eivät uskaltaneet maksua ottaa. Jotkut alussa erehtyivät ottamaan, mutta pian he huomasivat tehneensä tuhmasti. Siltavouti kulki ensi kerralla sivu talon ja piti tarkemman huolen tie-osasta. Jos oli hituinenkaan satanutta lunta tai lyöpymätä, vedätti ja korjuutti hän syrjäisillä, maksoi mitä maksoi ja sakko päälliseksi. Vihoihin joutuneilla ei ollut muuta suojeluskeinoa kuin joko käydä pienimmätkin pirskeet pyyhkimässä pois, taikka houkutella naapurejaan tuomaan sanaa, milloin siltavouti vaatii syrjäisiä vetämään. Monissa paikoin tätä viimeistä keinoa käytettiinkin, mutta avustajat saivat monesti kokea että ylettää se esivallan piiskan siiman latva heihinkin.

Tämä siltavouti oli kuin kone, jota täytyy alituiseen voidella. Jokaisen kohdalla, joka löi laimi voitelemisen, narisi se ja vainui itse voidetta. Tuossakin oli talo, jonka isäntä ei milloinkaan maksanut siltavoudin kappaa kukkurana. Mitähän jos olisi käydä hänen mittakappaansa katsomassa. Hän käänsi hevosensa taloon ja puuhaili hitaasti hevosta kiini sitoissaan, antaakseen aikaa tulla vastaan ottamaan. Mutta ei tullut ketään, kurkistelivat vaan pelokkaan näköisinä akkunasta. — Ähäh, hätäpä niillä on, ajatteli hän mielissään kävellessään tupaan.

Talon joukot katselivat ruununmiestä silmät pyöreinä. Suutarit vaan ompelivat kenkiä rauhallisina.

Isäntä parhaallaan tervasi valmistuneita kenkiä, pyyhkäsi sitten sormistaan tervan saapasvarsiinsa ja meni vierasta tervehtimään ja kysyi:

— Mitäs komsariukselle kuuluu?

— Eipä mitään erikoista.

— Minnekä on matka?

— Täällä vaan ajelen teitä tarkastellen.

Isäntää oli kiusannut pelko että jos hän on jotain uneuttanut täyttämättä ja kysyi vielä varmuuden vuoksi:

— Onko komsariuksella meille asiata?

— Ei mitään, tulin vaan kysymään saisinko maksun edestä hevoselleni kapan kauroja, selitti siltavouti lempeästi.

— Eipä sattunut meille kauroja, sanoi isäntä kokonaan vapautuen pelostaan ja kiitollisena siitä, että oli kaikki asiat kunnossa, katsahti merkitsevästi emäntäänsä että tämä menisi kahvia keittämään.

Siltavoutikin huomasi merkin ja ajatteli vähän aikaa mitä tehdä, mutta rohkasi kohta itsensä ja sanoi:

— Onhan teillä ohria, kelpaa ne nekin.

— On ohria, sanoi isäntä palvelevasti. Komsarius lähtee kamariin, niin minä käyn mittaamassa.

— Kiitoksia paljon. Vaan jospa minäkin tulen että annan hevoselle.

Hän seurasi isäntää ulos ja sieltä aitalle. Ja ettei isäntä arvaisi häntä urkkijaksi, puheli tullessaan:

— Joutaapa tässä katsomaan minkälaiset teillä on elovarat.

— Eihän ne ole elovarat suuret näin pienillä pelloilla, sanoi isäntä ovea avatessaan.

Siltavouti tekeytyi aivan välinpitämättömäksi mitasta, kulki vaan jyvälaarilta toiselle, kouraillen ja maistellen jyviä, vaikka hän oikeastaan etsi mittakappaa, saadakseen edeltäpäin nähdä onko siinä lailliset vaakausmerkit. Kohta hän huomasi pettyneensä kun isäntä otti oven takaa aivan uuden kapan, jossa oli vasta lyödyt merkit. Täytyi tyytyä kauppaan, vaikkei hän ohria ollenkaan halunnut. Harmitti sekin, kun isäntä pyyhkäsi kukkuran melkein laitain tasalle, puollustaen tekoansa sillä että rippuvat kantaissa tielle.

Annettuaan jyviä hevoselle tuli siltavouti isännän pyynnöstä vieraspuolelle ja riisui turkkinsa eteiskamariin. Turkkia naulaan asettaissa kalahti jokin rautainen esine seinään. Se oli puntari. Ahah, vanha puntari! Siltavouti viivytteli turkkinsa taskuja kaivellen eteisessä niin kauvan että ennätti tarkata puntarin vaakausmerkit. Tyytyväisenä meni hän toiseen kamariin ja kävi istumaan.

— Polttaako komsarius näitä tallin takaisia? kysyi isäntä tuoden tupakki-lootansa. Meillä ei ole tämän parempia vieraallekaan.

— Näitäpä minäkin olen poltellut useimmin ajoin, sanoi siltavouti täyttäen piippunsa.

Hän löyhytteli vähän aikaa savuja miettivän näköisenä ja pullauttaen aina savun suustaan virkkoi:

— Hyvän makuisia tupakkia. Olisiko isännällä

antaa puolinaulaa... eli koko naula maksun edestä? Matkalla on omat loppuneet.

— Tulihan meille tupakkia hyvän puoleisesti, kehui isäntä. Mutta hakatuita ei taida olla naulaan asti. Kelpaako komsariukselle hakkaamattomat?

— Se on aivan sama, vakuutti tämä.

Isäntä lähti huoneesta. Siltavouti nousi kohta käymään turkkinsa luona. Mutta puntari olikin siinä paikallaan. Mitähän jos niillä on toinen ruunattu puntari ja hänen täytyy maksaa nuokin pahanmakuiset palturit. Ja onhan niillä, koska oli kappakin. Harmissaan palasi hän äskeiselle paikalleen.

Mutta kohta kuului isännän askelia etuhuoneesta ja siltavouti kuuli ilokseen puntarin nokkaraudan romauksen. Sillä se kuitenkin mittaa, ajatteli hän naurussa suin. Ei kuitenkaan mennyt katsomaan, kyllä siitä tulee selvä jälestäkin päin.

Isäntä palasi kohta tupakkivihkon kanssa. Emäntäkin oli saanut kahvinsa keitetyksi, jota juodessa tarinoitiin talven ilmoista. Vieraalla oli kyllä omat ajatuksensa ja suunnitelmansa, mutta hän ei ollut niistä tietävinäänkään näin kahden kesken. Hän odotti että jos kutsuisivat suutarit kamariin kahville, vaan ei ne tulleet. Täytyi keksiä keino.

— Kylmiä nämä kamarit ovat, sanoi hän pudistellen itseänsä.

— Ei tule tarpeeksi asti lämmitetyksi, selitti isäntä. Komsariuksella taitaa olla kylmä. Jos pitänee mennä tupaan, se on lämmin.

— Sitäpä minä jo ajattelin.

Isäntä otti tupakkanipun ja siltavoudin turkin mukaansa. Tuvassa unehtui vilu pian ja vieras alkoi kysellä mitä hän on ostoksistaan velkaa.

— Ohrat 55 penniä ja tupakit 20 penniä, ilmoitti isäntä.

— Jahaa, siis 75 penniä.

Siltavouti maksoi samassa ja kysyi:

— Joko nämä tupakat mitattiin.

— Jo minä mittasin ja panin neljänneksen päälle, ilmoitti isäntä.

— Ei liikaa, se on maksettava, taikka otettava pois.

— En minä siitä ota maksua mikä päälle on, sanoi isäntä.

— Siinä virsta missä tolppa. Tuokaa vaan puntari.

Isäntä haki puntarin ja oli ihmeissään tästä siltavoudin suoruudesta.

— Tälläkö isäntä mittasi? kysyi hän käännellen puntaria.

— Sillä minä mittasin, sanoi isäntä rehellisesti.

— Tässä näkyy olevan yli-ikäiset vaakausmerkit, sanoi siltavouti. Minun täytyy ruunun palvelijana nostaa syytös tämän käyttämisestä.

— Ei sitä ole käytetty jos on ollut tarkkaa mitattavaa, selitti isäntä.

— Tätäpähän sanotte nytkin käyttäneenne, sanoi siltavouti virallisesti.

— Käytin nähdäkseni suuntia, puolusti isäntä. Minä uskallan panna vaikka minkälaisen vedon, että

siinä on runsaasti naula. Haetaan tuolta naapurista vasta ruunattu puntari.

— Tässä ei ole kysymys naapurin puntarista, sanoi siltavouti kylmästi ja otti muistikirjansa. Jos sanotte suutarit nimenne. Teidän täytyy käydä todistajina.

— Ettäkö tästä ihan käräjä tulee? kysyi isäntä vähän hätäissään.

— Minulla on oikeus katsoa mittakalujen perään.

— Eikö siitä voisi sovinnolla päästä?

— Se on minun vallassani, sanoi siltavouti.

— Jos vaan vähänkin kävisi laatuun. Minua ei ole vielä tähän ikään tullessa sakotettu mistään. Paljonko komsarius tahtoisi sovinnoita?

— Kyllä siitä 20 markkaa pitäisi saada. Näistä asioista on kaikellaista huolta.

— Ei meidän puntarista ole tästä lähtien kellään huolta, saatte uskoa. Eiköhän tuosta 10 markkaa riittäisi?

— Eipä oikein, vaan jos tuo näin tuttuin miesten välissä heitettäisiin, kun heti käytätte ruunattavana, myönnytteli siltavouti.

— No varmasti se käytetään ennen kuin mitään mitataan, vakuutti isäntä, heittäen puntarin penkin alle. — Olkoon tuolla siihen asti.

Hän kävi hakemassa kaapistaan sovintorahat ja annettuaan siltavoudin käteen kysyi:

— Ollaanko nyt selvät?

— Ollaan, sanoi tämä ja alkoi katsella kampsujaan, sillä hän ymmärsi ettei talon puolesta panna esteitä.

Jotenkin tylysti antoi isäntä kättä hyvästiksi, eikä kehottanut käymään.

Hyvin totisena liikkui siltavouti lähtiessään, mutta päästyään tielle hevosensa rekeen meni suu nauruun ja polvellustaan kopaisten virkkoi yksinään:

— Tulipas päiväpalkka.

III.

Siltavouti Böösman oli lepäillyt muutamia päiviä kotonaan, kun sai käskyn tulla nimismiehen mukaan pitäjäälle. Tämmöiset matkat olivat tavallaan edullisia, kun ei tarvinnut ottaa omaa hevostaan, mutta toisekseen tuntui vähän harmilliselta olla alamiehen paikalla ja tyytyä niihin vähiin vierasmiespalkkioihin, joita sattui silloin tällöin saamaan. Ylemmän virkamiehen seurassa oli kovin hankala saada mitään runsaampia sivutuloja, eikä tämä itsekkään näkynyt ymmärtävän ottaa, laski vaan kaikki oikeuden käsiin. Tämmöinen tuhlaus siltavoutia suorastaan säälitti.

Hän ei ollut koskaan nimismiehen luokse mennessään oikein levollisella mielellä. Saattoihan niitä olla kelvottomia, jotka kävivät kielimässä. Tähän asti ne eivät kuitenkaan olleet saaneet mitään aikaan.

Nimismies istui kirjoituspöytänsä ääressä, kun Böösmani astui alamaisesti tervehtien huoneesen ja sanoi:

— Minä sain kutsut tulla herra vallesmannin luokse.

— Niin, sanoi tämä kääntyen tuolillaan. Minulle on tuotu sana, että Puralan kylän alueella löytyy salaviina-polttimoja. Eikö siltavoudilla ole niistä mitään tietoa?

— En minä ole kuullut enkä havainnut, vakuutti tämä.

— Se pitäisi olla aivan varmaa, sanoi nimismies rypistäen kulmiaan. Ja minusta on vähän ikävää ettei siltavouti tiedä tarkemmin alueensa asioita.

— Olen minä koittanut valvoa minkä olen ennättänyt, puollusteli siltavouti, mutta jos olisi jäänyt huomaamatta.

— Ei niitä saisi jäädä, jurisi nimismies. Ne rupeavat keittämään joka mökissä, jos niistä on huolimaton.

— Ei ne nyt kovin pääse keittämään, kyllä minä katson tarkemmin tästä puoleen, vakuutti siltavouti.

— Alussa ne ovat hävitettävät ja saatettavat edesvastaukseen, puhui nimismies. Olin jo aikomuksessa lähteä yksinäni, mutta en kumminkaan lähtenyt, siellä sattuu saamaan rankkia silmilleen.

— Onko tehneet sen? kysyi siltavouti naurahtaen kuullessaan nuhdepuheet loppuvan.

— Tekivät kerran kun olin yksinäni, vahvisti nimismies naurahtaen hänkin.

— Uskaltaa ne sen tehdä vaikka kelle yksinään.

Nyt ei ollut aikaa pitempiin puheisiin. Vasta matkalla kyseli siltavouti ilmoitetuista keittopaikoista.

Nimismiehellä oli muistissa sekä mökkien että asukasten nimet.

— Eipä oikein uskoisi että ne ovat ruvenneet luvattomaan viinankeittoon, ihmetteli siltavouti. Minä tunnen ainakin toisen, Tarvaisen, se on joka kesä isäntänsä maantieosan korjuussa ja sillä on aina lihava hevonen.

— Jos se on sitä tehtailua harjoittanut ennenkin ja syöttänyt hevosellaan rankkia, naurahti nimismies.

— Voisi olla niinkin, myönnytteli siltavouti. Mutta kyllä siltä nyt rankit lähtee, jos on asiassa perää.

Alkumatkasta oli kello aisassa, mutta kylän lähestyessä kävi siltavouti päästämässä kellon reen pohjalle. He ajoivat kiireesti etteivät mökkiläisen ystävät ennätä viedä sanaa.

— Meidän täytyy edeltäpäin sopia miten menetellään perille päästyä, puhui Böösman kiihkeänä, mökkien lähestyessä.

— Miten olisi paras, arveli nimismies.

— Minä ajattelen, selitti siltavouti, että kun ajetaan mökkiin ja saadaan hevonen kiini, niin vallesmanni menee heti tupaan, etteivät joukot pääse sieltä keittokojeita pakoon viemään, ja minä menen sillä aikaa tutkimaan muut huoneet ja tuon sanan.

Nimismies hyväksyi ohjelman ja samassa he jo ajaa karauttivat mökin pihaan. Tuvan pienestä ikkunasta kurkisti joku hämmästynyt naama, mutta tämä ei ollut mikään varma merkki, nämä vieraat

kun olivat aina pelätyitä pienissä paikoissa, joille herrain palkat tuntuivat kalliilta.

Päätöksen mukaan meni nimismies tupaan ja siltavouti kierti navetan ympäri kotaan. Hän osasikin heti oikeaan paikkaan. Kolmen kiven päällä seisoi kannella ja läkkipiipuilla varustettu viinankeittopata ja Tarvainen itse kohenteli tulta. Mutta kun siltavouti ilmestyi ovelle, säikähti tämä niin ettei saanut heti sanaa suustaan.

— Mitenkä nyt, kun täällä keitetään viinaa ja vallesmanni tuli, sanoi siltavouti.

— Minkä minä nyt! sai Tarvainen viimein sanotuksi.

— Kyllä sinulla nyt on paha pula edessä, vahvisti siltavouti. Mutta minä ehkä keksisin jonkun keinon tutulle miehelle.

— No jos vaan herra komsarius keksisi jonkun keinon, niin kyllä minä... sanoi Tarvainen alkaen selvitä hämmästyksestään.

— Paljonko maksaisit, niin sanotaan vallesmannille, ettei täällä ollut mitään?

— Minä nyt maksan minkä vaan komsarius tahtoo, lupasi Tarvainen.

— Maksatko 30 markkaa, niin painetaan piiloon! kysyi siltavouti.

— Jo toki minä maksan, mutta nyt ei ole rahaa, vaan minä tuon ensi viikolla kaksi tynnyriä rukiita ihan komsariuksen kotiin.

— Varmempi se olisi käteen, esteli siltavouti.

Mutta jos olet niin köyhä rahasta, niin tuo jyvinä. Velan nimellä; ymmärräthän.

— Kyllä minä, sanoi Tarvainen.

— Se on päätetty ja kiskase varmuuden vuoksi nuo piiput ja hattu piiloon vähäksi aikaa, äläkä itsekään näyttäydy, neuvoi siltavouti erotessa.

Hän rumusi vielä näön vuoksi navetassa, ladossa ja saunassa, ja tuli vasta sitten tupaan, jossa nimismies seisoi ikkunan edessä.

— Tyhjä puhe se oli, sanoi Böösman näyttäen harmistuneelta. Ei tästä mökistä löydy mitään.

— Semmoistako se olikin, sanoi nimismies toden perästä harmissaan. Vähäkö ne luulevat minulla olevan ajelemista tosiasioissa. Saa nähdä onko toisessakaan perää. — Onko tässä mökissä milloinkaan keitetty viinaa? kysyi hän nyt ensikerran mökin vaimolta, joka alusti leipätaikinaa ja odotti jännityksellä pahinta.

— Ei, ei meillä ole keitetty, vastasi tämä vähääkään ymmärtämättä miten asiat ovat.

— Onko tuollakaan toisessa mökissä keitetty?

— Ei, en minä tiedä.

— Ei uskota katsomatta, tarttui siltavouti puheesen, näyttäen entistä virkaintoansa.

— Katsotaan kyllä, sanoi nimismies. Hyvästi.

— Hyvästi.

Mökin vaimo huokasi helpoituksen huokauksen.

Tarvainen oli heti kodasta lähdettyä hypännyt suksilleen ja hiihtänyt ensin navetan suojassa met-

sään ja sitte naapurinsa mökille, jossa myöskin parhaallaan keitokset kiehuivat.

— Nyt pata pois tulelta, kiirehti Tarvainen. Vallesmanni ja Pyössi ovat minun mökillä ja kohta ne ovat täälläkin.

— Niinkö on kummasti asiat? kysyi toinen säikähtäen. Eihän tässä sitten ennätä enään mitään.

— Tulehan nostamaan pata pois tulelta ja sammuttele tuli, neuvoi Tarvainen, joka oli tullessaan ennättänyt ajatella asiata.

— Eihän se auta mitään, epäili omistaja, löytäähän ne siltä.

— Ei hätäillä, rauhoitteli toinen käyden käsiksi pataan. Jos ei tämä auta, niin tarjoa Pyössille sovinnot, se on hyvällä tuulella.

— Mutta minulla ei ole niin paljon rahoja että se sopisi, epäili toinen.

— Ei niitä tarvitsekaan, vakuutti Tarvainen. Lupaa lähettää jyviä, tai jos ei siihen suostu, niin lupaa hieho.

— Paljo menee jos hieho.

— Mitä paljon. Eihän lupa taloa hävitä, ymmärräthän. Mutta minun pitää joutua täältä pois, muuten ne arvaavat asian.

Tarvainen ennätti parhaiksi metsään kun syyniherrat tulivat.

Täällä syntyi samanlainen sopimus kuin ensimäisessäkin, vaikka kyllä siltavouti oli alussa paljon juonikkaampi sopimaan rahoitta.

Hyvin kiukuissaan vääriin ilmiantajoihin lähtivät herrat muille asioille ja sitten kotiinsa. Toinen heistä oli kuitenkin hyvin tyytyväinen matkaansa ja odotteli nyt vaan jyväkuormia. Mutta viikko kului loppuun, eikä niitä kuulunutkaan.

. . . Jokohan nuo uskaltavat olla tuomatta, ajatteli siltavouti pahaa aavistaen. Silloin minä ensikerralla kopistan ilman armotta.

Saalis oli auttamattomasti mennyt sivu suun; jyviä ei tullut koskaan. Mutta ei Jokikylänkään mökeissä enään viinaa keitetty, ne ymmärsivät olevan parhaan ajan lopettaa.

IV.

Oli kevätkynnön aika kun siltavoudin täytyi lähteä tarkastamaan, ovatko kaikki tieosakkaat tehneet heille yleisessä syynissä määrätyt lisäykset. Tällaisella matkalla kului monta päivää, eikä tahtonut kunnolliselle päiväpalkalle päästä. Ne pakanat olivat niin varuillaan, että hyvin harvoin pääsi teettämään. Moni vielä varustautui toisen tarkastuksen ajaksi tekemään, ja niin sai vaan vaivat palkakseen. Toisinaan kyllä sattui saamaan hyvänkin päiväpalkan, kun jokin rikas ei välittänyt, antoi vaan tehdä ja maksoi. Pirahti sieltä aina joku markka syrjästäkin, kun ei kulkenut talojen sivu umpisilmin ja ajattelematta. Sydänmaan kylät, matkan perillä, olivat aina edullisimpia, siellä eivät ihmiset tietäneet tinkiä, jos asia ei sattunut aivan paikalleenkaan. Mittakalunsa ne olivat

jo oppineet pitämään laillisessa kunnossa, mutta kirkollisissa asioissa oli vielä paljon korjaamisen varaa, jonka puolen siltavouti oli nyt ottanut huomioonsa.

Tien syyni alkoi jo olla lopussa, kun hän tuli Mutkalan peltojen näkyviin, jossa renki parhaallaan kynti.

. . . Kyllä se vaan on rippikoulun käymätön tuokin renki, vaikka on aikamies, muisteli hän, antaen hevosensa kävellä.

Hän oli kulkiessaan syöttänyt hevostaan talossa ja sattunut silloin kuulemaan, että renki on vielä lastenkirjoissa. Taloon hän ajoi nytkin ja tapasi isännän kaurankylvypuuhissa.

— Tien syynilläkös komsarius ajelee? kysyi isäntä.

— Onhan se sekin asiana, mutta muita asioita varten minä etupäässä, sanoi siltavouti rauhallisen vakavana.

— Ainapahan niitä on asioita, myönnytti isäntä jotain sanoakseen, sillä hän ei tien vartelaisena osannut hämmästyä kenenkään vieraan tulosta.

— Taitaisihan minulla olla tällä kertaa vähän teillekin asiata, ilmasi siltavouti.

— No eihän meidän tielle määrätty lisää hiekkaa, sanoi isäntä ihmetellen.

— Ei tämä koske isäntää, oikasi siltavouti, eikä oikeastaan teidän taloakaan.

— Ketä sitten?

— Teillähän on rippikoulun käymätön renki.

— Onhan meillä se Reittu Rahti.

— Niin, aivan se. Minä olen sitä noutamassa laiskain kouluun.

— Nytkö, parassa kyntö-aikana! ihmestyi isäntä.

— Niin on määräys, vahvisti siltavouti.

— Mistä minä sitten saan kyntömiehen, harmitteli isäntä. Eiköhän tuolta saisi olla poikessa?

— Mitä sanonee renki itse, lähteneekö, huomautti siltavouti.

— Onko se sitten sen vallassa lähteä? kysyi isäntä.

— Onhan se sillä tavalla, että enhän minä aikamiestä saa väkisin viedyksi.

Isäntä meni kutsumaan renkiä ja puhui jo siellä valmiiksi ettei meno taida olla aivan pakosta. Renki tuli jurona ja hikisenä, eikä näyttänyt ensinkään olevan lukutuulella.

— Lähdetkö sinä mielelläsi kouluun? kysyi siltavouti.

Renki mietti vähän aikaa ja sanoi sitten:

— Eipä oikein. Kerinnee tuonne syksylläkin.

— No se on oma asiasi, sanoi siltavouti. Voinhan sanoa että olet luvannut tulla syksyllä. Mutta hakupalkkani minun täytyy saada.

— Paljoko se on?

— 8 markkaa.

— Ennen minä senkin maksan. Isäntä antakoon rahat, sanoi renki ja meni kyntämään, kiroillen mielessään pappeja, jotka laittavat kouluja parhaana kyntöaikana.

Siltavouti sai rahat ja lähti jatkamaan matkaansa.

Muutamia tieosia oli vielä tarkastamatta ja niiden muassa se, jota Tarvainen teki mökkinsä päivä-

töistä. Siltavouti oli saanut ensimäisessä tarkastuksessa tingityksi tälle tieosalle ojat levitettäväksi, joka määräys sitten muiden muassa kuulutettiin kirkossa, josta kautta Tarvainenkin sai tiedon ja oli pahaa peläten rientänyt ojia levittämään. Ulompaa jo näki siltavouti mielihyväkseen Tarvaisen hiessä päin kaivavan ojaa ja, vaikkei ollutkaan paljon toivoa, päätti kuitenkin muistuttaa vanhasta velasta.

— Ka tuttu mieshän täällä on työssä, sanoi siltavouti seisauttaen hevosensa. Hyvä päivä.

— Joutaapa olla, vastasi Tarvainen tylysti kääntämättä päätänsä.

— Sillä laillahan siihen leveyttä tulee.

— Niin tulee, vaan eihän tämä ole läheskään niin leveä kuin se nälkäisten kaivama Routasuon oja, joka komsariuksen taloksi auttoi.

— Aikamies murisee tyhjää. Maksasit nyt sen vanhan velkasi, niin pääsisit muina kesinä yhdellä käyntikerralla.

— Kyllä minä maksan, kun satun saamaan varastamalla niin halpoja rahoja.

— Mies vaan murisee, sanoi siltavouti suuttumatta. Tokko sinä aijot maksaa milloinkaan?

— Maksanhan minä tässä parhaallaan ja jos tämä on vähä, niin herra komsarius on hyvä ja kaivaa kypenistä lisää, kun maailma palaa poroksi.

— Vai niin se on. No, keitähän vielä viinaa. Hän nykäsi hevosta kulkemaan.

— Odota vaan älä pitkästy.

Semmoisilla hyvästeillä he erosivat.

Amerikka Savossa.

(Asutustarina.)

Matkallani jouduin kerran Amerikkaan. Ei se ollut tuo valtameren takainen suuri Amerikka, tasavaltaisine hallituksineen, vaan ainoastaan vanha, harmaantunut talo Pohjois-Savon sydänmaalla, jolla myös on sama nimi.

Tämän Amerikan hallitsijat ovat aina olleet yksinvaltiaita ja jokaisella on ollut etunimenä Pietari. Omin päinsä he ovat käyneet sotaa karhuja y. m. metsässä löytyviä vihollisia vastaan ja ensimmäistä Pietaria oli kunnioitettu arvonimellä: Karhu-Pietari. Toinen Pietari oli ollut samalla kova soiden perkkaaja, oikea korven ukko, eikä häntä nimitettykään sen halvemmalla nimellä kuin Amerikan keisari. Kolmas Pietari peri isänsä arvonimen, vaikka hänen maineensa olikin paljon pienempi kuin edellisten. Rauhaisen ja juhlallisen näköinen oli tämäkin ukko pitkine tukkineen ja harmaine partoineen. Mennessäni istui hän honkaisen pöydän päässä suuressa tuvassa, puoli-

tusinaa kehrääviä vaimoja toverinaan. Heti hän nousi vieraan puheelle ja vei omaan kamariinsa, jonka pöydällä seisoi jalustalla suuri raamattu avattuna ja sen lähellä tupakkilaatikko.

Tavallisten alkupakinain perästä aloin udella talon entisyydestä.

— Mistä tämä talo on saanut tuon mahtavan Amerikka nimen?

Huomasin koskettaneeni suotuisaan aineesen, sillä ukko nauraa myhäytti mielissään ja alkoi kertoa:

— Vaari vainaa se on pannut alkuun niin nimen kuin talonkin. Hän oli tullut tähän Ruotsin vallan aikana, aivan synkän korven keskeen ja lähtiessään sanonut että hän menee Amerikkaan. Lehmä ja koira oli ollut elukoita tähän tullessa ja tuohon tuvan takana kasvavaan koivuun, joka oli silloin ollut aisapuun vahvuinen, sanotaan mummo vainaan kytkeneen lehmänsä.

— Onpa se merkillinen koivu, jota sietää suojella, sanoin ja nousin ikkunasta katsomaan.

— On se merkillinen ja minun tahtoni on että viimeiseksi siihen saapi kukaan kirveensä iskeä, vakuutti ukko. Silloin täytyy jo olla kaikki muut puut poltetut.

— Oletteko mitannut koivun vahvuutta? kysäsin.

— En vuosiin, sanoi hän, mutta se on hyvin paljon toista syltä ympäri.

— Merkillisen suureksi tämä talokin on kasvanut näin lyhyessä ajassa niin vähästä alusta, huomautin.

— Onhan tämä kasvanut, virkkoi ukko. Jo siellä navetassa nyt huiskaa lähelle viisikymmentä lehmän häntää. Mutta kyllä sillä vaarivainaalla oli ollut alkaissa kovat päivät, kun ympäristö kaikki oli synkkänä korpena, jossa karhut vaan viheltelivät, ja leipänä petäjän kuori ja särpimenä karhun liha. Hakata metsää, rakentaa huoneita ja taistella karhuin kanssa, se ei ole lasten-leikkiä. Karhun lihallahan tämä meidän suku on kasvatettu, vaan pelkäämättömiä näistä on sitten tullutkin. Kaikki ne ovat olleet otteluissa karhuin kanssa, nämäkin minun poikani. Nyt noita petoja ei enää kuulu kuin ihmeeksi.

— Isävainaannehan oli vielä kuuluisampi, mainitsin joutuakseni toiseen polveen.

— Ei se karhuntapossa ollut kuuluisampi, vaan maanviljelyksessä, oikasi ukko. Sille annettiin kerran hallituksen puolesta hopea-pokaali suon viljelemisestä. Täällä se on nytkin.

Ukko haki kaapista hopeapikarin ja laski sen juhlallisesti pöydälle.

— Se on arvokas muisto, ei sitä kaikille anneta, sanoin astiata katsellen.

— Ei sitä kaikille anneta, vahvisti ukko. Ja itse kuvernööri kävi paikan päällä tarkastamassa työalat. Oletko kuullut kertomuksia sen käynnistä?

— En sanottavasti, vastasin saadakseni kuulla asian tuntijalta itseltään.

— Eihän ne ole oikeastaan mistään arvosta, sanoi ukko. Ovat vaan ottaneet puhuakseen, kun niistä

on kummaa että isä uskalsi puhutella kaikkia ihmisiä samalla lailla.

— Ei taitanut kuvernöörikään pahastua, arvelin.

— Ei ollenkaan, sanoi ukko. Mutta olisi voinut pahastuakin, vaan sanotaan vallesmannin tänne tullessa selittäneen minkälainen isäntä täällä on.

— Muistatteko miten isänne otti vastaan kuvernöörin? kysyin.

— Muistan hyvinkin. Muassa olin kun isä meni tuonne joelle vastuukseen tietä neuvomaan. Tänne ei ollut silloin niinkään selvää tietä kuin nyt ja vielä aitoja välillä. Jalan siitä täytyi herrankin kulkea, vieläpä kiipeillä aitain yli. Kysyi se isä ensimmäisellä veräjällä kuvernööriltä että »pääsetkö aidan yli, vai pitääkö sinulle veräjä purkaa», mutta ei sanonut tarvitsevan purkaa ja niin sitä tultiin tänne.

Mutta täällä se tuli akoille hätä, kun piti ruveta ruokaa laittamaan, eikä ollut mitään varustettua edeltä päin ja muutenkin kaikki yhtä tuhmia. Eihän siitä yrittänyt tulla kerrassa mitään koko ruokapuuhasta, vaan kun isä itse ryhtyi käsiksi ja kantoi pöydälle härän ja sian palvatun takaraajan, maljallisen voita, suuren kasan leipiä ja useita viilipyttyjä, niin pääsivät ne akat siitä huolesta. Isä käski syömäänkin ja sanoi että »ei tässä ole niitä kihveliä eikä kahvelia, eikä leikattuja leipiä, vaan on siinä teräviä puukkoja, saanethan niillä erän, pitäähän tuo leipä saada lehdostakin», johon kuvernööri vakuutteli että »kyllä tässä, kyllä tässä».

Syötyä sanoi isä että »lähdepä nyt minun suoperkkiotani katsomaan, koska kuulut sitä varten tänne poikenneen». Ja ihastuksissaan sitä kuvernööri katselikin. Se oli silloin kokonaan ruissa ja sitä ei ollut vähä. Nyt se on niittynä; haluatko lähteä katsomaan, ei se ole kaukana.

Mielelläni seurasin isäntä Pietaria niitylle. Oli siinä todella alaa sydänmaan talon viljelysmaaksi yhdellä kertaa, sillä tämä oli vaan yksi osa korpikeisarin raivioista. Heinälatoja siinä oli noin puolitusinaa, vaikkei kaikki paikat kuuluneet enää hyvästi kasvavankaan. Uudemman viljelystavan mukaan siihen tulisi yli kymmenen ladon heiniä.

— Sattuiko tämä hyvään vuoteen silloin ensi kerralla? kysyin isännältä.

— Hyvään sattui, vastasi hän. Ja siitä se on pohja tämän talon varallisuuteen, sillä rukiita tuli niin ettei tahtonut aittoihin mahtua. Pienempi tässä olisi talo, jos halla kävi silloin vieraana.

— Mahtoi se isäänne peloittaa, arvelin minä.

— Kyllä kaiketi, mutta ei siltä uskallus sittenkään olisi mennyt. Niin sanoi silloinkin, kun viimeiset siemenjyvät kourastaan heitti, että »nyt se on minun osaltani tehty; anna Luoja jos annat, mutta jos et nyt anna, niin tottahan annat toisella kerralla».

— Se oli suora rukous ja auttoi.

— Suoruus aina auttaa, vakuutti hän kääntyen kotiin päin.

— Onko se totta, että joku sotaherra olisi vaatinut isänne tutkintoon? kysyin pihaan kävellessä.

— Totta se on, sanoi isäntä. Se oli sattunut aikoja ennen, heti Ruotsin vallan loputtua. Tänne pääkylälle oli näet majoitettu Venäjän sotaväkeä. Ja oliko se nyt niiden päällikkö tai tarkastaja, joka oli kuullut että täällä on mies, jota kutsutaan keisariksi, ja silloin ei muuta kuin haettiin tutkittavaksi. Jo sanoi isä vähän pelänneensä, että mikä tästä tulee, mutta sitten sanoi ajatelleensa että rohkeus ja rehellisyys ne parhaiten auttaa ja oli pystypäisenä astunut sotaherran eteen. — »Kutsutaanko sinua keisariksi?» oli kysynyt tuimasti. — »Niinhän ne ovat haukkuneet», isä sanoi vastanneensa. — »Mitä haukkuneet», oli taas sotaherra äsähtänyt. »Itsekin kuulut nimittävän itseäsi keisariksi.» — »Olenpa voinut sattua sanomaan», oli isä myöntänyt. — »Kenen keisari sinä olet? Onko sinulla valtakunta ja sotaväkeä?» oli taas tutkannut. — »Onhan se tuolla korven keskellä valtakunnan tapainen ja sotaväkeä siellä on näin kesällä, ettei saa silmiään kunnolle auki», oli isä sanonut ja sitten selittänyt että »se on näet niin, että kun minä asun tuolla sydänmaalla, jossa on tavattomasti itikoita ja paarmoja, niin ihmiset ovat ruvenneet minua kutsumaan itikoiden ja paarmain keisariksi.» Silloin oli sotaherrakin laskenut leikiksi, vieläpä taputtanut naurain olkapäälle ja sanonut että »saat pitää sotaväkesi ja olla niiden keisari».

Puhellessa jouduttiin pihaan takaisin, jossa vaimoväellä oli tarjottavana kahvia. Sen juotua meni ukko kaapilleen, otti sieltä pullon ja kysyi:

— Kelpaako sinulle ryyppy?

— En ole ensinkään pitänyt tapoinani, vastasin, mutta jos tällä kertaa tuon merkillisen astian muistoksi.

— Senpä vuoksi minäkin kysyin, sanoi hän kaataissaan. Ei tätä kumminkaan liene piimätuopiksi tarkoitettu.

Ja sitten me ryypättiin tuosta muistopikarista.

— Tämä on myös isävainaan muisto, sanoi isäntä näyttäen litteätä leivän muotoista pulloa. Tämä sillä oli muassa kalassa kulkiessa, että sai ottaa kylmillä säillä viluryypyn.

— Vai oli sillä aikaa vielä kalassakin kulkea, ihmettelin minä.

— Oli sillä, sanoi isäntä. Eikä se vanhoilla päivillään kesäiseen aikaan paljon muuta tehnytkään. Siellä se oli viikkomääriä, ettei kun pyhän seutuna kävi kotona ja renki toi aina kalat kotiin ja vei evästä. Välistä meni päiviä, ettei saanut mitään, mutta ei se siitä suuttunut, luotti vaan onneensa. Onni sillä oli kaikessa määrääjänä. Jos sille tuli mieleen viedä papille saatava-kaloja, niin heitti sen nimellä verkot, ja jos sattui niin ettei käynyt kuin yksi ahven, niin vei sen ja sanoi että tämä tuli sinun onnellasi. Jos taas tuli suurikin vakallinen, niin vei kaikki ja sanoi että nämä tulivat sinun onnellasi.

— Hyvänä taittiin pitää kummallakin kerralla, huomautin minä.

— Jopa hyvänä, sanoi isäntä. Tuli se silloinen kappalainen (vainaana tuo nyt on) aina linnustamaankin isän kanssa tänne jokivarsille. Ylpeänlaiseksi mieheksi sitä sanottiin, mutta niin ne isän kanssa öykkivät

kuin vertaiset, eikä siinä teititelty toisiaan. Riitelivätkin välistä, kun saalis pääsi karkuun, mutta kohta ne taas mennä hatistivat toinen toista puolta jokea, toinen toista ja kiljuivat että »lyö sinä siltä puolen, minä lyön tältä puolen».

— Harvassa niitä on enää niin suoranuottisia miehiä, myönsin minä ja kysyin: Mistähän tämä teidän suku on saanut tuon koristelemattoman puhetavan?

— Tuosta, sanoi ukko viitaten raamattuun. Oletko löytänyt siitä teitittelyjä. Tuossakin sanotaan: Sinä olet minun Jumalani, sinun pyhä henkes vieköön minua tasaista tietä.

— Niinhän se siellä on, mutta ihmiset ovat vaativampia kuin Jumala, huomautin minä.

— Niinpä kyllä, sanoi ukko naurahtaen. Mutta eiköhän siitä tule muutos siellä toisessa elämässä, vai vieläköhän sielläkin Jumalata ja kerjäläisiä sinutellaan ja muita kutsutaan teiksi. Muutos taitaa tulla, vai mitä arvelet.

— Taitaa tulla, myönnytin minä, eikä sitä asiata enää jatkettu.

Viimeksi näytti hän Karhu-Pietarin aikuisia metsästysaseita. Niitä katsellessa johtui mieleen yhtäläisyys tämän ja toisen Amerikan valloittajan suhteen. Kumpaisessakin oli alkuasukkaansa, tässä karhut, toisessa ihmiset. Kumpainenkin valloittaja teki alkuasukkaille — samalla tavalla. Jäiköhän kumpaisellekin valloittajalle yhtä puhdas omatunto menettelystään.

Maamiehen hyönteisoppi.

Pastori Aaltonen piti isäntä Miettistä ymmärtävänä ja jonkun verran oppineenakin, mutta kerran hän sai syytä epäillä tätä taikauskoiseksi. Kuten puheet usein kiertelevät, olivat hekin joutuneet puhumaan ampiaisista. Isäntä Miettinen mainitsi että ampiaisen pistämiä jälkiä pakottaa oikein kovasti.

— En minä usko että semmoisen elävän pistokset haitalle asti pakottavat, sanoi pastori.

— Pakottaa niitä, väitti Miettinen, ja jos ei painele maalla, niin turpoovat kuin mitkä sarvet ikään.

— Maallako painella, ihmetteli pastori. Enpä minä olisi uskonut että sinussakin on vielä taikauskoa.

— Ei se ole taikauskoa, puollusteli Miettinen. Minä olen itse koittanut sitä keinoa ja se auttaa.

— Ei auta, penäsi pastori. Luulo siinä auttaa sen vähänsä jos auttaa.

— Ollappa kesä niin minä näyttäsin, sanoi Miettinen, kun ei puheet auttaneet.

— Jos eletään kesään, niin saat näyttää, myönnytti pastori ja sillen se asia jäi.

*

He elivät kesään ja isäntä Miettinen oli pitänyt asian mielessään. Eräänä poutapäivänä tuli hän pastorin luokse ja sanoi.

— Nyt sitä pitää lähteä.

— Minnekkä? kysyi pastori, joka ei arvannut eikä muistanutkaan talvellista puhetta.

— Sinne ampiaispesälle, taikauskoa pois ajamaan.

— Niin kyllä, sanoi pastori naurahtaen. Enpä olisi muistanutkaan enään sitä. Mutta onko sinulla ampiaispesiä tiedossa?

— On vaikka montakin, mutta ehkä se yksikin riittää.

He lähtivät kävelemään Miettisen niitylle, joka ei ollut erittäin kaukana. Hän oli jo tullessaan katsonut pesän valmiiksi, ettei ollut etsimisessä.

— Tuolla niitä ukkoja on, sanoi hän osottaen koholla olevan kannon alle.

Muutamia vaan hörisi suuren pesän suulla, mutta kun Miettinen kopautti kepillä kupeeseen, niin silloin sieltä puhaltautui tulisessa vimmassa kymmenittäin. Liikkeelle ajaja loikkasi heti pakoon, jolle pastori nauroi, mutta ei joutanut kauan nauramaan kun alkoi poksahella iskuja otsaan. Ensimäisestä ja toisesta hän ei ollut vielä millääkään, vaan kun pistokset tihenivät ja niiden vaikutus alkoi tuntua, ei auttanut muu kuin ottaa tiukka pako.

— Huts, huts, soti hän käsillään minkä ennätti. Enpä minä mokomia olisi uskonut.

— Miltäs tuntuu? kysyi Miettinen, tullen lähemmäksi.

— Kyllä pakottaa suloisesti, sanoi pastori sivellen otsaansa.

— Turpookos?

— Kyllä turpoo.

— No painellaanpa maalla.

Miettinen kaivoi maasta tuoretta multaa ja sammalia, joilla paineli enimpiä, vaan heitti pari jälkeä painelematta.

— Kohta se taika näytäksen, sanoi Miettinen painellessaan. Lähtäänhän nyt pihaan kahville.

Emäntä tuli vierasta tervehtimään ja alkoi ihmetellä että: — kaatunnako se on pastori, kun on tuommoisia kuhmuja otsassa?

— Ampiaiset niitä antoivat, selitti pastori.

— Mitenkä te satuitte menemään niin lähelle ampiaispesää? surkutteli emäntä.

Isäntä kuunteli syrjästä ja nauroi.

— Tahallani minä menin, sanoi pastori. Meillä oli tämän isännän kanssa talvella väite, ettei ampiainen pistä ja ettei maalla paineleminen auta, ja nyt sitä käytiin koittamassa.

— Ja tämäkö huimapää vei teidät ampiaispesälle?

— Eihän siinä mitään pahaa ole.

— On toki, kun nyt tuommoseksi pastorin otsan pollikoittelee. Ja varmaan niitä pakottaakin.

— Pakottaa näitä, joita ei painettuna, tunnusti pastori.

— Sinun tauttasi vielä, kääntyi emäntä miestään torumaan. Hae nyt maata ja painele noitakin, äläkä naura. Jo minä pastorina suuttuisin tuommoiseen, joka ampiaisilla hakkuuttaa.

— Ei opettajaansa auta suuttuminen, sanoi pastori. Minä olin maanmiestä tyhmempi tässä asiassa, vaan kyllä minä nyt jo tiedän.

— Jo tuon vähemmästäkin, sanoi emäntä ja meni kahvia noutamaan.

Miettinen toi multaa ja paineli viimeisiäkin pallukoita pastorin otsasta, joka tuumaili että ei ne näy kaikki taikoja olevan, joita siksi sanotaan.

Eeva Kiiski.

Ne, jotka Eevan tunsivat, halusivat häntä kilvan palvelijakseen, vaikka hänellä olikin monta omituisempaa vaatimusta kuin muilla palvelijoilla. Tavallinen vuosipalkka ensinnäkin piti olla paljon kalliimpi kuin muille ja sitten piti talon antaa Eevalle olo-ajakseen nimikkolammas, jonka villat hän sai omikseen. Palvelusvuosi piti myöskin alkaa marraskuun 14 päivästä, joten Eevalle jäi kaksi vapaaviikkoa. Vielä piti luvata jouluna ja helluntaina kirkkoon ja maaliskuulla markkinoille. Jos palvelukseen pyytäjä ei näihin ehtoihin suostunut, jäi sopimus sikseen, mutta jos suostui ja täytti, niin silloin sai nähdä, että talon ulkotyöt menevät kuin höyryn voimalla.

Yleisenä tietona oli, että Eeva tekee kahden tavallisen palvelijan työt niin talvella kuin kesälläkin, ja vieläpä häneltä jäi aikaa nimikkolampaansa pesemiseen ja siitä saatujen villain kehräämiseenkin. Ne kaksi vapaaviikkoa olivat sitten kankaan kutomisai-

kaa, sillä semmoisiin töihin ei hyvälläkään hopulla ennättänyt.

Mutta varjele sitä möyhäkkätä mikä syntyi, jos ei jotain luvattua pykälätä aijottu talon puolelta täyttää. Sitä sopi verrata keskinkertaiseen myrskyyn. Silloin ovet jyskyivät ja heikot kapineet eivät kestäneet käsissä. Kuuluipa kartanollakin, että palvelija on vähän pahalla tuulella. Harvemmin näitä tämmöisiä kuitenkin sattui, sillä Eeva oli saanut ihmiset itseänsä pelkäämään. Jokaisen oli ajateltava, voipiko hän täyttää mitä lupaa. Siitäpä syystä ei tullut naimatarjouksiakaan, vaikka hän varallisuudessa oli edellä muita vertaisiansa.

Mutta sitten Pajuniemessä palvellessa sattui siihen Matti Kettunen yhtä aikaa rengiksi ja tämäpä aina silloin tällöin kuiskutteli rakkausasioistakin ja puhui mökin laittamisesta ja muista semmoisista. Vaikka ei Eeva rientänytkään näitä suin päin hyväksymään, sillä Matti oli vähän epäiltävä veitikka, vaikuttivat ne kumminkin lauhduttavasti, niin ettei ainakaan alkuvuodesta vanhaa Eevaa usein kuulunut.

Ilmestyipä jo vastarakkauttakin, ei semmoista arvotointa silmillä muikailemista, vaan ihan hartioita helpoittavaa. Matin oli näet talvella yönseututöinä leikattava hevoselle silput käsiviitakkeella, mutta usein tapasi hän ne iltasilla valmiiksi leikattuna. Sen oli Eeva jo töittensä lomassa tehnyt, ettei »Matti-raukan» tarvitse mennä pakkasella metsästä tultuaan kylmään latoon silppuhevon kupeelle värisemään.

Semmoinen on jo rakkautta, jos vaan Matti olisi osannut antaa sille arvoa.

Niin oli elettynä lähelle joulua ja Eeva iloitsi mielessään, miten he Matin kanssa ajaa köröttelevät jouluna kirkkoon, sillä kukapa sinne mukaan olisi sen soveliaampi.

Mutta paha onni toimitti lumituiskun joulun aattopäiviksi. Matti kieltäytyi lähtemästä, eikä isäntäkään ollut sen huolellisempi Eevan kyydistä, kun tämä ei näyttänyt olevan erittäin pahalla päällä. Kohta kumminkin Eevan luonto lujittui entiselleen. Hän nousi varhain jouluaamuna, ruokki lehmät ja laittautui lähtemään.

— En ole ollut yhtenäkään jouluna poikessa kirkosta, enkä ole nytkään; minä menen jalkaisin, päätteli hän.

— Koska se niin lujalle ottaa, niin voinhan tästä minä lähteä toiseksi, kun syöttelen vähän hevosta, sanoi Matti.

Eeva tuli heti hyvälle tuulelle. On se tuo Matti sittenkin parhain mies maailmassa, ajatteli hän. Se ei ollut vaan oikein mieleen, kun niin hitaanlaisesti laittautui.

— Jos ei joudutakaan, alkoi Eeva muistutella.

— Ole huoletta, kyllä joudutaan, kun pistetään nelijalkanen puikkoihin.

Matti itse oli jo vaatteissa, ettei muuta kuin laittaa ajopelit.

— Odotahan täällä, minä tulen sanomaan sitten.

Hän otti hevosvaljaat tuvan naulasta, veti reen kujaan katos-alle, jossa puuhaili vähän aikaa ilman tallissa käymättä. Kohta hän palasi tupaan ja sanoi:

— Nyt on kaikki valmiina, ei muuta kuin rekeen.

Eeva pyörähti pian perään.

— Valjastin täällä kujassa, katos-alla, ettei lumeudu, puheli Matti reen lukse mennessä. Tahtoo tännekin vähän pölyytellä ja sen vuoksi heitin loimen tuon hevosen selkään ... Kääriydy hyvästi peitteisiin, ettei kylmä tule ... Ei tuo olisikaan erittäin pakkanen ... Mutta kas kun rukkaset unehtuivat tupaan ... Pidäpä noita ohjaksia, niin käyn noutamassa.

Eeva otti ohjakset käteensä. Kuului oven lupsaus, kun Matti meni tupaan. Eeva kuunteli tarkasti, että milloinka se taas lupsahtaa, kun Matti palautuu. Mutta mihinkähän tuo kätki rukkasensa, kun ei joudu pois.

Jos kuinka olisi kuunnellut, niin ei kuulunut muuta kuin juokseva lumen suhina.

— Onpa ihme, ettei ne rukkaset löydy, sanoi Eeva kärsimättömänä. Mikähän kuteus lienee, kun ei pidä tavaroistaan parempaa huolta. Jo nuo olisi tällä aikaa tehnyt uudestakin ... Mutta minäpään en rupea tässä koko yötä istumaan ... minä ajan rapun eteen ja jos ei tule, niin olkoon tulematta. So hevonen! No, etkö sinäkään aijo liikahtaa. Johottaa kuin seinä. Juutastako sinä siinä johotat!

Eeva koetti tempoa puoleen jos toiseenkin ja kiukkusi:

— Mihinkä se on sen kytkenyt, kun ei jalkaansakaan liikauta. Mutta maltahan, kun minä nousen reestä ylös, niin löytyy sinulle kaviot.

Hän hapuili toisella kädellään maasta asetta ja antoi toisen kulkea aisaa myöten hevosen etupuolelle, tunnustellakseen, onko se kiini. Jo kopasi kuvettakin mennessään, mutta kovallepa se loimen alus kolahti käteen.

— Mikä rakkine tässä on! tiuskasi Eeva ja tempasi loimen pois. Silppuhevon tuo halvattu on valjastanut reen eteen. Mutta maltahan Matti, kun minä sinut tapaan, niin tunnet varmaan luissasi.

Asetta hän vieläkin hamuili ja saatuaan havunrangon käteensä, lähti mekastaen tupaan. Ovi paukahti semmoisella voimalla, että ymmärsi sen muutkin kuka siinä kulki.

— Missä se on se hevosen valjastaja? kysyi Eeva, ase uhkaavasti kädessä.

Mutta eihän sitä näkynytkään. Eeva arvasi, että se on mennyt uunille. Ja siellähän se vaan loikoi huolettomana miehenä päreiden päällä.

— Tännekö sinä pejuoni tulit ja viivyttelit minun kirkkoonmenoni. Mutta nyt sinä tarkenet.

Eeva hutki yli uunin reunan Mattia säärille.

— No no, älä nyt juhlapäivän aamuna nouse tappelemaan, kielteli Matti, vetäen sääriänsä ulommaksi.

— Annan minä tästä sinulle juhlapäivän aamua, intoili Eeva ja aikoi nousta uunille.

— Pysyhän kuitenkin siellä alhaalla, varoitti Matti. Saan täältä minäkin kättä pitempätä, jos et anna rauhaa.

— Sitäkös sinun vetelyksen tarvitsi tulla puhumaan niistä hevosistasi, etkä antanut minun mennä, kiljasi Eeva alhaalta.

— No onhan siellä hevonen, vai joko sinä riisuit pois valjaista?

— Mene sinä juutas silla silppuhevolla vaikka tuhannen kattilaan, hyvin joudat.

— Yhdessähän me mennään Eevan kanssa.

— Sinunko kanssasi. Ei niin kauniisti päivä paista, että minä istun sinun rinnallesi.

— Leikannethan kumminkin silppuja.

— En niin oljen solmua, vaikka näkisin sinun itsesikin nälkään oikiavan olkien puutteessa.

— Kuka nyt kullalleen saattaa noin kova olla?

Tämä jo kävi niin Eevan sapelle, että lähti tuuliaispään tavalla tuvasta ja aikoi lähteä koko talostakin, ihan samana päivänä. Paljolla houkuttelemisella sai isäntä pois lähdön estymään, kun oli olevinaan hyvin ankara Matille ja aikoi itse ensi pyhänä lähteä käyttämään Eevaa kirkossa.

Mattiin leppyminen, samoin kuin rakkauskin, jäivät määräämättömiin aikoihin.

Hatusen Marketta.

Hatusen Markettaa olisi yhtäkkiä katsoen luullut kateelliseksi parempiosaisia kohtaan, hän kun aina ihaillessaan muiden onnellista elämää veti verraksi oman mitättömyytensä. Tätä hän ei kuitenkaan tehnyt kateudesta, ainoastaan tehdäkseen toisille oikein ymmärrettäväksi kuinka onnellisia he olivat, jotta voisivat onnestaan täydellisesti iloita. Mutta kaikki eivät ymmärtäneet tätä Marketan hyvää harrastusta. Liverrellessään mitä kauneimpia ylistyksiä viljoista ja varsoista, moni isännän jorilas vaan jörähti kiitokseksi, että »ole ruplattamatta minulle». Eivät tehneet paljoa paremmin emännätkään, joskaan eivät nenän edessä kieltäneetkään. Tuskin milloinkaan panivat Marketan tautta pannua tulelle ja jos kuinka monikertaan olisi ylistänyt talon lehmät lihavimmiksi ja paraslypsyisiksi, niin hyvin harvoin kysyivät että »onko Marketalla piimäpurakka mukana, olisin antanut». Toisinaan muutamat sen tekivät, mutta niin kovin harvoin, ettei sillä pysynyt piimässä, vielä vähemmin leivässä.

Siksipä Marketta rakastikin enemmän hovitaloja ja herraspaikkoja. Niissä ymmärrettiin hänet paremmin, eikä koskaan kiellettynä. Usein kyllä sattui työssä ollessa että rouvat kiirehtivät, jos paljossa puheessa tuli pitemmäksi aikaa seisattuneeksi, mutta sehän on tavallista että työn teettäjä käskee, eikä Marketta siitä pahastunut.

Marketan ihailu ei ollut niin paljon teeskenneltyä kuin moni saattoi luulla. Hän aivan todellisuudessa rakasti suuruutta ja kauneutta. Ei ollut niin jäykkää, joka ei olisi tullut hupaiselle tuulelle, nähdessään sitä autuaallista ilmetta Marketan kasvoilla, kun hän sai oikein läheltä katsella uusimuotisimpia, hienoja herrasväen vaatteita. Koskeako eli ei! Sanatkin loppuivat, ainoasti ihmettelyn huuahduksia pääsi ilmoille. »No jo se on! En minä eläissäni!»

Ei voinut olla niin sydämetöntä, joka ei edes pientä osaa tästä onnesta suonut Marketallekin. Niinpä hänellä usein nähtiinkin jonkin rouvan puolipitoinen röijy, lakastuvine koristuksineen, jota hän kantoi vanhuuteen asti kaikella kunnioituksella. Olipa hänellä monesti onni viedä miehelleenkin, Hatuselle, milloin puolipitoiset patiinit taikka musta sortuukki, joihin tämä sai ainoastaan sunnuntaisin pukeutua, kun Markettakin jouti olemaan mailla, ihailemassa miestään.

Viikon aikana olivat he usein eri paikoissa töissä. Markettaa halutti olla etupäässä Siltalan hovissa, sillä siinä olivat ihmiset anteliaimpia ja muutenkin ystävällisiä. Talon herrakaan ei katsonut ylön, vaan kuunteli ja kyseli osanottavaisesti köyhänkin elosta

ja elämästä. Marketta ei puolestaan salannut mitään, vaan lasketteli kaikki pienimmätkin asiansa, että usein unehtui ajan kulku ja työtkin.

Mutta sitten kerran sattui Marketta puheissaan menemään niin pahaan solaan, että hänen vastaisuudessa täytyi vähän ajatella sanojaan. Hän oli Siltalan herralla soutajana niityltä kotiin palatessa ja siinä tietysti tuli ylistellyksi heiniä ja heinämaita niin hartaudella, että soutaminenkin unehtui.

— Jos Marketta soutaisi vähän paremmin, että jouduttaisiin kotiin, huomautti Siltalan herra.

Marketta otti muistutuksen nöyrästi vastaan ja airoihin tarttuessaan huokaisten virkkoi:

— Niinhän se on kiire kotiin niillä miekkoisilla, joilla on koti. Vaan köyhällä kun ei ole kotia, niin sillä ei ole minnekään kiirettä.

Vene kulki lähitse rantaa, jossa kauniilla töyräällä oli pieni, sievä talo.

— Kun olisi teillä tuommoinen talo, sanoi herra ystävällisellä äänellä.

— Jospa olisikin tuommoinen, huokasi Marketta katsoen taloon päin. Mutta mistäpä tuli köyhälle. Se olisi liika suuri onni.

— Mutta entäs jos löytyisi niin armelias ihminen, joka lahjoittaisi teille tuommoisen talon, jatkoi herra.

— Niinpä se kun löytyisi, vaan ei sitä löydy. Hyvä kun saapi asua toisen huoneen nurkassakaan.

— Mutta ajatellaan kuitenkin mahdolliseksi, että joku lahjoittaisi teille tuollaisen talon, pitkitti herra

puhetta. Jonakin päivänä tulisi ja sanoisi, että tuossa on nyt talo aivan omaksenne. Mitä te sillä tekisitte?

Markettakin jo innostui tästä ihanasta aatteesta ja virkkoi iloisesti: Me myötäisiin.

— Niinpä kyllä, sanoi herra naurahtaen. Mutta kodittomiahan te sittenkin olisitte.

Nyt jo huomasi Marketta erehtyneensä ja ottaakseen sanansa takaisin vähän häpeissään virkkoi:

— Olisipa rahaa, saisihan niillä toisen.

— Taitaisi tulla rahat syödyksi, jos kerran lahjamaan möisi ja niin jäisi toinenkin ostamatta.

Marketta heitti jo tähän vastaamatta, jota ei monesti tapahtunut. Loppumatkan hän souti melkein äänettömänä ja vartteli vastaisuudessa mainitsemasta kodittomuuttaan Siltalan herran kuullen.

Lukkarin rotanmyrkkyä.

Lukkari Lumpeinen oli vanhin virkamies pitäjässään. Hän oli nähnyt monen ylemmällä virka-asteella olevan toverinsa tulevan ja taas menevän parempia tuloja etsimään. Vaikka lukkarin tulot olivat pienimmät, pysyi hän siltä paikallaan ja eleli vaan päivästä toiseen kuten muutkin, vieläpä ryyppäilikin nuorempana ollessaan. Syntyi siitä tosin pieniä kinastuksia, mutta sukkeluudella niistä aina selvesi. Nyt vanhempana hän jo oli niin vakavalla kannalla että sai monasti olla papistollensa neuvon antajana pienemmissä asioissa.

Viimeksi tulleen rovastin kanssa hän oli paraimmissa väleissä ja katselivat usein yhdessä talli- ja navettarakennuksia, että mitä korjauksia siellä olisi tarvis tehdä. Muutaman kerran he olivat jyvälaarien lisäämistä tutkimassa, kun lauma aika rotan votkaleita lähti yhden laarin takaa.

— Noita rottia niitä on meillä, puhui rovasti harmissaan, eikä niitä saa loppumaan ei mitenkään. Ne syövät seinät ja kaikki.

— Meillä niitä ei ole yhtään, sanoi lukkari.

— Eikö yhtään? Mutta mitenkä ne on niin saatu loppumaan?

— Minulla on semmoista myrkkyä, että ne eivät tule.

— Onko semmoista myrkkyä, etteivät tule? kysyi rovasti ihastuen.

— On, eivät tule.

— Mutta voisitko hankkia sitä meillekin, hinnalla millä hyvänsä?

— Kyllä minä voin hankkia, mutta se on vaarallista ihmisille varsinkin ja eläimille myös, selitti lukkari.

— Miten se voisi olla vaarallista, jos pitäisi vaan täällä aitta-rakennuksessa, tämä kun on niin kaukana muista huoneista?

— Aitassa sitä meilläkin säilytetään, mutta kyllä siinä sietää olla varovainen. Hevosta en ole sen vuoksi uskaltanut enään ottaa moneen vuoteen.

— Aivanko se tappaa hevosen? kysyi rovasti ihmetellen.

— Ei se suoraan tapa, mutta panee hoippuin kävelemään.

— Entäs ihmisille?

— Niinkuin sanoin: ihmisille se on vielä vaarallisempaa.

— Mutta onhan se sitten aivan kauheata myrkkyä. Voisihan sen säilyttämisestä joutua sakkoihin. Ethän toki ole muille antanut.

— On sitä noilla Nälkämäen kyläläisillä useammalla talolla.

— Mistäs niillä on, vai sinultako ne saavat?

— Onhan sitä muutamat hakeneet minultakin, mutta valmistuu sitä niille kotonakin.

— Miten niin vaarallista myrkkyä kotona valmistuu?

— Oo, sitä valmistuu hyvin helposti. Jyvä- ja jauhohinkalot kun menevät alusta vuoden tyhjäksi, niin siinä sitä on rotille myrkkyä ja vaarallista se on ihmisillekin.

— Vai semmoista se olikin!

Rovastin täytyi ruveta vasten tahtoaankin nauramaan.

Oli kulunut muutamia päiviä rovastin ja lukkarin rotanmyrkky-keskustelusta, kun nimismies tuli rovastin luokse ottamaan mainetodistuksia muutamille Nälkämäen kylän miehille.

— Mitä ne ovat siellä taas rettelöineet? kysyi rovasti kirjoittaissaan.

— Mitäs muuta kuin sitä viinan myrkkyä keittää tuhraavat, vaikka hyvin tarvitsisivat vähät elonsa leipänäkin.

Rovasti vähän nauraa hymähti, kun kuuli myrkystä mainittavan ja virkkoi:

— Onhan sitä monenlaista myrkkyä. Tällä meidän lukkarilla kuuluu olevan sellaista rotanmyrkkyä, että on ihmisillekin vaarallista.

— Onkohan tuo totta? epäili nimismies.

— Itse minulle kertoi, vakuutti rovasti totisena. Sanoi olevan samaa myrkkyä sielläkin Nälkämäen taloloissa. Sopisi siitä asiasta samalla tiellä kuulustella ja sitten käydä lukkariakin ystävällisesti muistuttamassa.

— No jos se semmoista on, sanoi nimismies, niin voisihan tuosta varovaisuuden vuoksi kysellä. Mutta jos sitä on salaisesti liikutettuna, niin Nälkämäessä ei ole enää monta niin rehellistä ihmistä, että ne ilmaiseisivat.

Nimismiehellä oli kiire. Rovasti saattoi hänet portaille ja jäi sitten hymyilemään keksinnölleen.

Nimismies arvasi oikein. Hän alotti jos kuinka viisaasti tutkimuksensa, kysellen ensin rotista ja että millä ne on saatu häviämään, mutta kun myrkystä tuli kysymys, niin silloin olivat kaikki tietämättömiä. Häntä jo vähän harmitti ja hän lohdutti itseänsä sillä, ettei ainakaan lukkarin auta tekeytyminen tietämättömäksi, kun on rovasti todistajana.

Paluumatkallan poikkesi hän jo lukkarin asunnolle, ettei asia ennätä vanhentua. Lukkari vähän hämmästyi, kun näki nimismiehen totisen naaman ja ajatteli: jokohan tuo tulee vanhoista synneistä muistuttamaan. Pian hän kumminkin rohkaistui ja kysyi iloisesti:

— Onko karhuja laukussa?

— Ei ole karhuja, vakuutti nimismies ja vähän rykästeltyänsä alotti, — että — mitenkä se on sen asian kanssa, kun minun tietooni on tullut, että teillä säilytettäisiin ihmisille vaarallista rotanmyrkkyä.

— Kuka sitä on sanonut? kysyi lukkari vähän ihmetellen, kun ei vielä huomannut asiata.

— Rovastille olitte itse kertonut että teillä on sellaista myrkkyä, vahvisti nimismies puheensa.

— No nyt minä vasta ymmärrän, sanoi lukkari ja häntä olisi hyvinkin naurattanut, mutta hallitsi itsensä, ettei juttu kovin lyhyeen loppuisi.

— Minusta tämä ei ole ensinkään leikin asia, sanoi nimismies. Tämmöiset jutut ovat ikäviä, sillä minun asemassa olevan niihin täytyy sekaantua, vaikkei mielikään tekisi.

— Ei tämä myrkkyjuttu kumminkaan olisi teidän sekaantumistanne kaivannut, sillä minun rotanmyrkkyä on niin paljon muillakin, ettei se lopu, sanoi lukkari.

— Minkälaista ainetta se sitten oikeastaan on? kysyi nimismies vähän tuskaantuneena.

— Köyhyys ja tyhjät hinkalot ne ovat minun rotan myrkkyä, ilmoitti lukkari.

Nimismies kohosi jotenkin loukkaantuneena seisalleen ja sanoi:

— Mutta ketä minä saan kiittää tästä narripelistä?

— Tietysti rovastia, sanoi lukkari nauraen. Kyllä hän tiesi mitä minun rotanmyrkkyni on.

— Sepä minua harmittaa, kun pidin häntä vakavana miehenä ja uskoin että tässä on kummempikin asia kysymyksessä. Mutta antaahan olla: laatuna kaurat maksetaan. Eihän puhuta tästä mitään.

Nimismies lähti hyvin vilkkaasti talosta, ettei hänen käyntiään moni näkisi ja niiden kautta saisi

rovastikin kuulla ilveensä onnistuneen. Olisi vähän häpeä, jos ei saisi maksetuksi laatuna.

Kului muutamia päiviä ja nimismies sattui puheikkain tohtorin kanssa. Nyt oli hyvä tilaisuus antaa rotanmyrkkyjuttu toiselle miehelle ja hän kertoi hyvin vakavana ja harmistuneena kuinka kumma mies tuo lukkari on, kun säilyttää ihmisille vaarallista myrkkyä luonaan. Vaan kun hän ei tahtoisi vanhaa kirkon palvelijaa summan päälle kovuutella, niin pyytäisi että tohtori kävisi ottamassa sitä myrkkyä pulloon ja tutkisi sen vaarallisuutta. Lääkäri lupaantui tekemään tutkimuksen ja niin he erosivat.

Eipä mennytkään kauvan, kun lääkäri tulee pulloineen lukkarin asunnolle ja ilmoittaa asiansa.

Lukkari ei enään hämmästynyt, vaan kuunteli lääkärin esityksen loppuun asti ja virkkoi sitten hauskalla tavallaan:

— Hyvä juttu! Mutta enpä minä olisi uskonut että herrat ottavat minun köyhyyteni hupinsa esineeksi.

— Kuinka niin köyhyyteni? kysyi lääkäri ihmetellen.

— Niin kuin minä pari viikkoa sitten sanoin rovastille, että meillä on mainiota myrkkyä rotille, kun on jyvä- ja jauhoastiat tyhjänä, mutta että se on vaarallista ihmisillekin, niin sen johdosta täällä kävi nimismies ja nyt on teidät lähettäneet ja kukatiesi kohta täällä on apteekkari.

— No elä sen h—ti! virkkoi lääkäri. Semmoistako tämä juttu todellakin on?

— Niin se on, ei se siitä muutu.

— Mutta malttakaahan herrat, ette minua huviksenne narraa.

— Enkös arvannut oikein. Te luultavasti lähetätte rovastin tai apteekkarin.

— En ketään. Mutta kun minua on lähetetty rotan myrkkyä tutkimaan, niin sen minä toimitan loppuun asti... Onko teillä paperia ja kynää.

Lukkari toi kumpaakin.

— Ja kirjekuori vielä.

— Sekin löytyy.

Lääkäri kirjoitti muutamia riviä, sulki kuoren ja sanoi:

— Jos toimitatte tämän kauppias A:lle. Hyvästi nyt! Ja muistakaa että lääkärin määräyksiä ei saa vastustaa, jos niitä tulee.

— Ei tietysti — sanoi lukkari kumartaen veitikkamaisesti.

Nimismiestä huvitti ajatus tavata lääkäriä, ja ensikerran vastaantullessa hän jo ulompana kysyi, että joko olet tutkinut lukkarin rotanmyrkyn?

— Jo olen tutkinut.

— Taisi ollakin vaarallista, koska näytät niin totiselta.

— Olipa se jotenkin vaarallista.

— Mitäs tuolle teit?

— Tiedäthän sen mitä lääkäri tekee.

— Purkkiin otit...

— En, kuin reseptin kirjoitin.

— Taisit myrkyn vaihtaa hyönteispulveriin.

— Aivan oikein. Kymmenen säkkiä ruisjauhoja määräsin, joista on 4 suoritettava sinun, 4 rovastin ja loput suoritan itse. Voitko moittia etten tehnyt tehtävääni?

— Elä hiidessä että 4 säkkiä minullekin, sanoi nimismies ja iloinen mieli vähän laimeni.

— Tehty seisoo ja tiedä vaan maksaa osaltasi, kun lasku tulee, muuten tätä juttua jatketaan, varoitti lääkäri.

— Mutta ei rovastikaan saa olla maksamatta.

— Se on sinun asiasi pakoittaa häntä siihen.

— Niin onkin.

Seuraavana sunnuntaina seisoi lukkari virttä laulaissaan sormihaaraa suorempana, sillä onni oli potkaissut jauholaarin laitojaan myöten täyteen ja rotanmyrkky siirtynyt pitkäksi aikaa toisiin taloihin, Nälkämäen puolelle.

Valehtelija varas.

I.

Voinvälittäjänä.

Anaski oli hänen nimensä ja voinvälittäjänä olo sattui siihen aikaan, jolloin ei ollut vielä tietoa meijereistä, vaan jokainen kirnusi omaan, kotona tehtyyn korvoonsa, joka sitten vietiin myyntipaikkaan milloin sattui, jos ei kotoa pitäin mennyt kaupaksi. Mutta kun voinvälitys katsottiin siihenkin aikaan tuottelijaaksi toimeksi, sattui siihen mieltymään semmoisetkin miehet, joilla ei ollut rahaa, vaan täytyi panna käsi rahaksi ja kiireen kohdalla kumpainenkin käsi.

Eräs Jäppinen oli samalla tavoin innostunut voinvälitykseen, vaan kun hänellä ei ollut rahoja, päätti hän kääntyä Anaskin puoleen, jonka arveli olevan osavamman käsiensä käyttäjän. Se oli syksykesää ja Anaski puuhaili vielä onkimatöillä, josta Jäppinen hänet tapasi. Ensin puhui hän voin hyvästä

hinnasta ja mainitsi sitten että voisikohan Anaski ruveta hänelle maksun edestä voita keräämään.

— Rahallako sitä kerättäisiin, vaiko noin vaan muuten, arveli Anaski asianymmärtävän tyyneydellä.

— Eihän niistä rahoista paljon ole, sanoi Jäppinen, muutenhan sitä sietäisi saada.

— No kyllähän minä tuon ymmärrän, sanoi Anaski, mutta nämä rantatalot ovat niin köyhiä kesävoista ja sekin niin kovain lukkoin takana, että ehkä sietäisi liikkua tuolla syrjäkylissä ja siellä liikkeen päällä ei aivan tyhjällä elä.

— Onhan minulla siksi että ruokarahaksi, sanoi Jäppinen, ja jos voita kertyy, niin kyllä minä laitan lisää.

— Mitenkä paljon sitä pitäisi hommata: tynnyri, vaiko kaksi.

— Jokohan saisit kaksi tynnyrillistä? kysyi Jäppinen hyvillään.

— Se nyt ei ole mikään ihme, kehahti Anaski. Parin viikon aikana ne tulevat täyteen ja jos ei ole valmiita tynnyriä, niin siihen aikaan minä nekin tekasen.

— No jos sanaasi saapi luottaa, niin tässä on paikalla 13 markkaa, sanoi Jäppinen ja veti rahat esille. Vaan jos sinä petät puheesi ja viet nämä rahat.

— Luuletko sinä minua niin epärehelliseksi, että minä ammattitoverilta otan, Anaski sanoi vähän pahastuen. Jos ei kahden viikon sisälle ole tynnyrit täynnä, niin vie veneeni ja kaikki mitä minulla on tästä rahasta.

Jäppinen rauhoittui rahainsa suhteen ja erosi tyytyväisenä, mennen mökilleen odottelemaan voiden joutumista.

Eipä Anaskikaan joutanut enään olemaan onkimatöillä, kun oli mennyt niin lujaan sitoumukseen. Hän kävi ripustamassa onkensa oksaan ja souteli talottomalle rannalle, josta käveli »omaan metsäänsä» ja vesteli siellä kuivista kuusista tynnyrin lautoja. Sitten hän souti ne veneellä »Ruhka-Reitun» mökille ja alkoi kyhäillä kokoon. Parissa päivässä tulivat tynnyrit valmiiksi ja olivatkin oikein kookkaita astioita, vaikka eivät erittäin sirotekoisia. Anaski arveli ettei niitä ulkomaille lähetetä kumminkaan.

Nyt olisi pitänyt alkaa tuon suurenmoisen voin hankinnan, mutta Anaskilta näytti kiireen aika menneen sivu, kun sai astiansa valmiiksi.

— Pitäisi tästä lähteä vähän voita tiedustelemaan, arveli hän mökin miehelle muutamia päiviä makailtuaan. Et sinäkään ole lehmää laittanut, että saisi tästä paikan päältä.

— Eihän tuota ole jaksanut laittaa, valitti mökinmies, jota Ruhka-Reituksi nimitettiin.

— Autettava olisit sinäkin, puheli Anaski kämpien alas uunilta. Pitänee lähteä tuonne lanko Mikon mökille, sillä sitä on voita, vaan tuskin se antaa minulle rahallakaan. Se on niin kovin ylpeä, kun on saanut kolme lehmää, ettei taivu mihinkään minun tuumaani. Mikä sille pitänee tehdä?

Anaski kantoi tynnyrit veneesen ja vei muutaman niemen nenään, jonne kätki tiheän pajukon

keskeen. Vasta oli puolitiessä toinen viikko, kun hän jo asetteli täyteläisten tynnyrien pohjat paikoilleen ja meni viemään Jäppiselle sanaa, että tulla ottamaan vastaan. Jäppistä ihan ihmetytti asiamiehensä vikkelyys.

— Ettäkö ihan täyteen sait kummankin? kyseli hän.

— No pohjalla painain ne pitää olla, vakuutti Anaski mahtavasti.

Iltahämärässä vei Anaski ostomiehensä katsomaan tavaroita ja ihan totisesti oli kumpainenkin tynnyri täynnä kaunista kesävoita. Erittäin hyvä oli makukin voilla, kun sitä veitsen kärellä maistelivat. Syvältä he eivät kumminkaan maistelleet ja ainakin Anaski oli hyvin varovainen veistä juoksettaissaan.

— No mitenkä paljon sinun pitäisi vielä saada näistä rahaa? kysyi Jäppinen, kun olivat asettaneet pohjat paikoilleen.

— Anna nyt summakaupalla minkä parhaaksi näet, nämä kun eivät minulle paljon maksa, arveli Anaski.

Jäppinen antoi nyt vähän runsaammin kuin viime kerralla ja ehdoitti, että jos Anaski vielä soutaisi tynnyrit kaupunkiin, hän itse menisi toista tietä kauppoja valmiiksi tekemään ja olisi rannassa vastaan ottamassa.

— Kyllä minä saatan olla mukana, jos panet evään, sanoi Anaski. Mutta toveria täytyy olla, yksinäni en lähde.

Samassa sovittiin, että Jäppinen panee vielä kaksi muuta miestä soutamaan ja matka-eväät.

Huomenna iltapäivällä nähtiin kolme miestä laskevan veneellä kaupunkiin päin kahden voitynnyrin kanssa. Anaski siinä istui perässä ja uitteli »sikaa». Kivivirtaa laskiessa oli jo niin pimeä, ettei enään uskaltanut harvoin kuletuille vesille lähteä, vaan täytyi asettua virran alapuolella olevaan mökkiin yöksi. Veneensä kokastivat he pajukon kupeelle ja illasteltuaan asettuivat mökkiin nukkumaan. Lastistaan arvelivat he että mikäpä heidät vei veneestä. Anaski ei puhunut minnekään päin, vaan antoi asian olla toisten miesten varassa.

Soutamamiehet nukkuivat heti raskaasti. Anaski siihen sijaan oli vähemmän väsynyt perämiehenä, niin että hän hyvin jaksoi olla valveella ja ajatella voinvälitys-asioitaan. Ne alkoivat nyt lähestyä loppuaan ja silloin on tarpeen osata toimia edukseen. Anaskilla oli kyllä ollut alun pitäin selvä suunnitelma, mutta suunnitelma saattoi mennä pilalle, jos nukkui huoletoinna. Siksipä hän hiipi toisten kuorsatessa avojaloin rantaan, lykkäsi veneen syvälle ja vieräytti yhden tynnyrin kerrallaan järveen. Painavata tavaraa niissä oli, koska niin hyvästi upposivat pohjaan. Kiireesti hän joutui takaisin ja nyt saattoi rauhassa ruveta vetelemään unia.

Päivän hämärtäissä nousivat miehet ylös ja rupesivat syömään. Kolmas mies meni noutamaan rannalta vettä ryypättäväksi, mutta palasi sieltä vallan kauhistuneena.

— Nyt ollaan kummissa käsin; rosvot on olleet liikkeellä, ihmetteli mies.

— Mitenkä niin?

— Voitynnyrit on menneet.

— Onko tuo nyt totta? sanoi Anaskikin ihmetellen ja lähti hatuttomin päin rantaan.

Kyllä se oli totta. Alla päin palasivat miehet lopettamaan syöntiänsä.

— Mitäs nyt tehdään?

— Jälestä ajamaan tietysti.

— Se on yksi keino, vahvisti Anaski. Mutta minä ajattelen vielä että pitäisi mennä ajoissa tietäjän luokse, niin kyllä tuopi takaisin.

— Kukas tästä sinne joutaa?

— Kuka hyvänsä, sanoi Anaski. Mutta jos te nuoremmat miehet menette perästä ajamaan, niin kyllä minä tietäjiä löydän.

Anaskin tuumaan taipuivat toisetkin ja niin he, jaettuaan eväät miehiä myöten, erosivat kukin omalle haaralleen.

Jälestä ajajat tulivat aina kaupunkiin asti, jossa liikkeen johtaja, Jäppinen, sai surukseen kuulla tavaralähetyksensä huonon onnen. Ainoa toivon kipene oli enää Anaskin tietäjissä käynnissä, mutta tässä hankkeessa hän ei onnistunut yhtä hyvästi kuin voin keruussa.

Ikänsä loppuun asti sureskeli Jäppinen hukkaan rauvennutta rikastumistaan, eikä ensinkään aavistanut että tuo rikkaus oli vaan kaksi tynnyrillistä multaa ja rantahiekkaa, ja että ne nytkin makaavat Kivikosken alla suvannossa.

II.

Hyväntekijänä.

Voinvälitystoimi oli poistanut Anaskilta vähäksi aikaa elatushuolet, joten hän jouti lepäilemään. Ensin hän valitsi majapaikakseen »Ruhka-Reitun» mökin, mutta kun Anaskilla oli nyt varoja syödä särvinruokiakin, eikä niitä tässä ollut, lähti hän katselemaan ruokaisempia paikkoja.

Joku aika Anaskin mentyä nousi mökissä aika häläkkä varkaista. Oli näet kadonnut melkein kaikki irtain omaisuus, eikä ensinkään saatu selvää, kuka ne olisi vienyt ja mihin. Tavarainsa menettäjät olivat jo aivan toivottomia niiden löytämisestä. Mutta viimein tuli taas Anaski ja vahingon kärsinyt on nopsa kysymään neuvoa ja tietoa jokaiselta.

— Eikö Anaskikaan ole liikkuessaan sattunut kuulemaan mitään meidän tavaroista? kyseli mökin mies.

— Paljohan sitä kuulee, vaikka ei kaikkia soisi kuulevansakaan, sanoi Anaski salaperäisesti.

— Jos vaan jotain tietäisit, niin sano toki, minä koettaisin palkita hyvän työsi, houkutteli mies.

— Ei niistä kaikista auta palkintoja vaatiminen, varsinkaan näin tuttavain kesken. Mutta yhtä kaikki: häpeä sanoa, häpeä olla sanomatta. Tämä asia koskee niin läheltä minuakin.

— Mitenkä läheltä? ihmetteli mökin mies. Enhän minä Anaskin ainakaan usko ottaneen.

— Eipä ei, mutta joku minun sukulainen ei taida olla aivan virheetön.

— Mikä sukulainen?

— Malttaisitko olla sanomatta minun ilmoittaneen?

— No ihan varmaan.

— Muista myös, varoitti Anaski ja alkoi kertoa:

— Asia on niin, että kun minä kävellessäni poikkesin lanko-Mikon mökille ja nousin tuvan lakkaan ottamaan kesällä tekemiäni nuotan lauvuksia, niin sieltä nurkasta vanhojen verkkojen alta kopahtaa käteeni turkin kaulus. Minä nostan ylös ja ajattelen että tuommoiseen paikkaan panevat turkkinsa kesäksi korjuuseen, mutta samassa tunnen että tämähän onkin Ruhkaniemen Reitun turkki. Minä arvasin heti että mitenkä se on sinne joutunut ja ajattelin, että jopa on lankomieskin joutavissa, kun meneppäs varastamaan köyhemmältä itseäsi. Minua on aina kiitetty siitä, että minä en milloinkaan varasta köyhemmältä itseäni ja sen vuoksi on tuo lankomiehen teko niin huono, että siltä sietää ottaa hyvät sovinnot.

— Ettäkö ihan varmaan olisi siellä minun turkki? kysyi Ruhka-Reittu ihastuneena.

— No tunnenhan minä sinun kelsiturkin, mutta muita tavaroita en malttanut katsella. Vaan muista nyt, että elä sano minun sanoneen ja vähemmästä et saa sopia, vaan vaadi lehmä; kyllä sen täytyy antaa.

— Olipa se onni, että pääsin tavaroiteni perille, puheli Reittu hyvillään. Kyllä ne olisivat Anaskitta menneet.

— Onhan sitä minustakin toisinaan hyötyä, kehasi Anaski naurahtaen. Ja ehkä tämä tapaus saattaa sinut lehmilliseksikin, kun vaan et vähemmällä helpota.

Mökin mies lähti hakemaan apulaisia tavaroittensa etsimiseen, vaan Anaski jäi mökkiin makailemaan. Iltahämärässä hän jo odotteli tavaran hakijoita ja kävi raikkoamassa latokommakkoon lehmälle suojapaikkaa. Viimein miehetkin tulivat kantamuksineen ja olivat hyvin pouhakkana urhotyöstään.

— Mistäs tavarat löytyivät? kysyi Anaski outona.

— Tuoltapa löytyivät lankomiehesi mökiltä, vastasi apulaisena oleva mies.

— Eipä olisi uskonut sitä Mikkoa. Tunnustiko tuo?

— Vai tunnusti. Väitti kiven kovaan ettei heillä ole, mutta me haettiin ylös.

— Antoiko sitten mielellään?

— Jopa antoi. Syyti sen tuhannen hamppua kartanolle ja kiroili vaan muiden kantamiksi.

— Tokko rupesi sovinnolle?

— Ei ensin aikonut, mutta viimein lupasi tynnyrin potattia.

— Mitä tuo nyt on tuon vertainen.

— Siihen nämä viimein sopivat, ilmoitti mies.

— Potattitynnyriin! sanoi Anaski tuhkaisten tyytymättömänä sieramiinsa. Olisi tuo tuonkin saanut olla ottamatta, kun ei kerran enempää.

Anaskia harmitti koko sovinto niin, että hän koppasi konttinsa ja viulunsa, ja mennä paiskasi iltapimeällä Raaskalaan yöksi.

— Mistäs Anaski näin pimeällä käveli? kysyi isäntä.

— Tuolta tulin Ruhkan mökiltä, vastasi Anaski äreänä, laitellen konttiaan ja viuluaan naulaan.

— Ei rosvotkaan peloita, vaikka siellähän niitä on liikkunut.

— Milloinka se on korppi toisen korpin silmän puhkaissut?

Hän oli yhä vaan tuohkeissaan ja alkoi purkaa ulos:

— Saapi täällä varastaa ja puuhata yöllä jos päivälläkin, eikä tuosta ole mitään hyötyä. Olen koko menneen viikon puuhannut tuolle Ruhkalle lehmää, että hartioitani vieläkin pakottaa, mutta ei tuossa sen tolvanassa ollut ottajata. Saapi se nyt taas vettä rippailla ja lapsetkin ovat niin laihoja että läpi näkee, kun ei ole mitään särvintä.

— No millä keinolla se Anaski aikoi Ruhkalle lehmän laittaa? kysyi isäntä.

— Omalla keinollani: Ruhkan tavaroita kannoin salaa tuonne lanko-Mikon mökille ja käskin siltä sovinnoista ottaa lehmän, mutta tämä tolvana sopii asian — potattitynnyriin . . . kelpo herkkuihin . . . joita minä olisin hänelle voinut yhtenä yönä soutaa vaikka venelastin, jos olisi sanonut.

— Niin, Ruhkan omasta kuopasta, huomautti isäntä nauraen.

Anaski oli ennenkin sattunut syöttämään varastettua tavaraa haluavilla omia potattiaan, jota isäntä tarkoitti. Mutta tällä kertaa ei Anaski ollut leikkituulella.

— Saapihan niillä tuhmilla syöttää vaikka mitä, sanoi hän. Mutta tällä kertaa minulla oli aivan oikea tuuma. Lanko-Mikko olisi hyvin tullut toimeen kahdella lehmällä, kun ei ole lapsiakaan, ja Ruhkalle se olisi ollut tasaiseen tarpeeseen. Olisi tuossa itsenikin ollut vähän ruokaisempi viettää tuiskupäiviä, mutta siihen toteen se meni. Kävi niin kylläkseni, etten enää ruvennut yöksikään koko hökkeliin. Ja kyllä minä jäiden tultua heitän nämä seudut ja lähden kävelemään toisiin lääniin.

III.

Elinkeinot matkoilla.

Talven tultua pisti Anaski viulunsa konttiin ja kuluneet kortit taskuunsa ja näillä työkaluilla varustettuna katosi kotiseudultaan kuulumattomiin. Aikomuksensa oli liikkua Pohjanmaalla ja merenrantapuolilla. Seuraavana keväänä, kärrikelin tultua, tapasivatkin Oulussa kulkijat hänet urakoitsijana Pyhännän Leiviskässä. Anaski oli huomannut ettei aikatalossa ole kaivoa ja arvannut, että ne mielellään soisivat semmoisen saavansa. Varustettuaan pajunhaarukan ja vesipullon oli hän esitellyt itsensä maankuuluna kaivon katsojana ja saanut uskomaan että kaivo syntyy

aivan lähelle, hiekkakankaalle. Ja vahventaakseen talonhaltijain uskoa oli Anaski ottanut kaivon urakalla valmiiksi tehdäkseen. Työpaikka oli aivan maantien vieressä ja matkamiehiä vähän ihmetytti nähdessään tutun miehen kuoppaa kaivamassa.

— Mitä se Anaski on tullut tänne tekemään? kysyivät he seisauttaen hevosensa.

— Kaivon otin urakalla tehdäkseni, sanoi Anaski heittäen lapionsa ja tuli tuttaviaan kättelemään. On niin häpeä, kun ei näin aika talossa ole kaivoa.

— Uskotko sinä siihen vettä tulevan?

— Luultavasti ei minulta tule niin paljon kaivetuksi, mutta kun tapasin ruokaisen talon, niin ajattelin että lepäilen nyt tässä ja jäsenien verryttelemiseksi luoksentelen tuota pehmyttä multaa.

— Mahtaa tulla hyvästittä eroaminen tästä työpaikasta.

— Niinpä voipi käydä, arveli Anaski. En sentään aijo kiirehtiä, ja jos menette tähän syöttämään, niin elkää puhuko mitään minusta, ollaan vaan tuntemattomana.

— Ei meistä ole pelkoa, jatka vaan työtäsi, sanoivat matkamiehet ja lähtivät ajamaan.

Sen perästä ei taas Anaskista kuulunut mitään, ennen kuin heinäajan lopulla, jolloin hän ilmestyi Raaskalaan aivan samanlaisena kuin oli lähtenytkin.

— Vielä toki tuli Anaski takaisin, ihastelivat jotkut. Täällä jo luultiin että se on pohjolaisille kaivoja kaivaissaan sortunut mullan alle ja tyttäret ovat ihan itkeneet, kun eivät ole saaneet mitään

tietoa sulhasistaan ja ikäväpä täällä on ollut muillakin, kun ei ole ollut kuka tosia puhuisi.

— Hyvähän se on koirakin kuoltuaan, sanoi Anaski. Mutta eihän minusta niin vaan hopusti päästä. Ja toisekseen, onhan minulla siksi järkeä, etten kaivele niin syviä kuoppia, joissa vaaraan joutuu. Eikä ne muutkaan mestarit tee itse, viivoja vaan vetelevät ja keppiä pistelevät, kyllä ne tyhmemmät sitten ponnistavat.

Minuakin toki pidettiin siellä niin arvossa, ettei milloinkaan laitettuna jalkaisin kulkemaan, vaan aina kyydittiin hevosella ja taloon tultua vietiin vieraspuolelle suoraan.

— Mutta miksikä ne kumminkin, vaikka niin hyvänä pitivät, laittoivat jalkapatikassa kotiin? kysäsi isäntä.

— Niinhän sen outo luulisi, että jalan ne laittoivat, sanoi Anaski ylpeästi. Minulle toki herrat hommasivat maksuttoman kyydin ja itse vallesmanni kirjoitti vielä mukaan kirjeen meidän pitäjään herroille, että nekin ymmärtäisivät antaa hevoskyydin.

— Kyydilläkö ne todellakin Anaskin toivat? kysyi isäntä totisempana, sillä hän arvasi, että se on ollut n. s. ruunun kyyti, josta lisääntyy maksut.

— Ei minulta tullut perille asti ajetuksi, sanoi Anaski rauhoittaen. Olivat panneet koukkuvieteriset istuimet, niin ne niin pahasti hytkyttelivät vanhoja jäseniä, että alkoi tuntua tukalalta. Rajan tällä puolen vielä tietkin huononivat, niin minä silloin ajattelin että eiköhän pitäne kääntää kello lampaan kaulassa.

Minä pääsin kyytimiehen kanssa hyväksi ystäväksi, kun hoitelin sen hevosta ja pidin huolen kapineista. Ensi yöpaikassa minä otin talosta hohtimet, sanoin hevosen jalassa naulan kohonneen, vaan päästelinkin ruuvit irti vieteristä ja muiden nukkuma-aikana pistin konttiin ja läksin kävelemään. Se kyyti tuntui paljon huokeammalta ruumiille ja huokeampi se oli vieterillekin.

— Mahtaakohan tuo teko olla uskottava? epäili isäntä.

— Harvoinpa minä valehtelen, vaikken totta puhu milloinkaan, mutta tämä se ainakin on totta, vakuutti Anaski.

— Minnekä se herrain lähettämä kirje joutui?

— Sille se jäi kyytimiehelle. Joutaa pitää muistina minulta, kun en tullut hyvästiäkään heittäneeksi, näkyi nukkuvan niin kovin makeasti.

— Mutta jos ne käyvät hakemassa täältä matkaa jatkamaan, arveli isäntä.

— Ei meillä ole enään mitään tekemistä, sanoi Anaski. Minä olen matkani tehnyt ja lopettanut virkatoimeni tällä kertaa. Eikä siellä povarina ja pelarina pysy leivissä, mitähän jöröjä he lienevät. Tohtorin ammatti siellä parhaiten elättää ja sitä työtä siellä olisi vielä ollut, mutta ne herrat sen kyytinsä kanssa niin kiirehtivät.

— Sinä olet mahtanut tehdä tuhotöitä ja ne ovat sen vuoksi kiirehtineet.

— Minäkö tuhoja? Sen taitavammasti ei kukaan tohtori paranna. Ja tohtorithan ne vasta tuhoja teke-

vätkin: niillä on puukot ja myrkyt muassaan, mutta minä en tarvitse muuta kuin terävän äimän ja punontaista, niin kyllä tukkeutuu vaikka minkälaiset haavat. Ja myrkyn summasta minä vaan hieron tupakan lehtiä nuuskaksi ja tuppaan sitä nenään, niin sillä eroaa kaikki romuskataudit. Mutta sitten ne minulta sen mahdin varastivat ja täytyi turvautua toisiin rohtoihin.

— Kuka tuo niin ovela oli, että Anaskilta varasti?

— Akat lemmot. Joku niistä kuului olevan omissa tuskissaan ja enkös minä hourautunut antamaan akoille nuuskapussia lainaan. Nämäpä tutkivat minun rohtoni ja kun näkivät sen hyväksi, alkoivat itse hieroa tupakan lehdistä. Nyt ei auttanut muu, vaan täytyi laittaa kaksi putelia, joihin toiseen panin tervavettä ja nimitin »narrami-ropiksi» ja toiseen nuuskajauhoa ja vettä ja nimitin »peijami-ropiksi», ja niillä minä sitten elättelin henkeäni.

— Jottako oli semmoisenkin rohdon ostavia?

— Paljo sitä ostettiin; kaikki kipeäpäiset ostivat.

IV.

Uudisviljelijänä.

Oli kekriaamu. Miehet istuivat Raaskalan tuvassa pöydän ympärillä, maistelivat vanhan tavan mukaan viinaa, muistellen työvuoden aikana sattuneita tapahtumia. He olivat hyvin tunteellisia, varsinkin renki Matti, joka oli Raaskalassa palvellut

monta vuotta, vaan nyt vaimon otettua erosi pois ja aikoi ruveta uudismökkiä laittamaan. Tämmöistä elämän muutosta ajatellessa heltyi hänen mielensä ryyppyjen vaikutuksesta niin että vedet tulivat silmiin.

Anaskikin istui miesten seurassa ja oli saanut osansa ryypyistä. Häntä säälitti Matin surullinen mieliala ja ryhtyi juttelemaan rohkaisevia esimerkkiä omasta elämästään. Ohjeeksi niistä ei moni paikka mahtanut kelvata, mutta estiväthän ainakin kuunteluaikana surun kyynelten vuotamisen.

— Ole sinä Matti iloinen, kehoitti Anaski. Sinä olet onnen poika siihen verraten, kun minä läksin uudismökkiin asumaan. Sinulla ei yhtään lasta, vaan minulla oli 12 ja vähänäköinen Lienu. Siinä sitä miestä kysytään, kuin semmoisen joukon kanssa joutuu elämään. Jopa minunkin silmäni kerran vilkkuivat, kun näin syksyllä, talven tulon edellä ei enään kukaan ottanut huoneeseensa asumaan. Yksi päivä oli vaan jälellä asumislupaa, jolloin läksin metsään kirveen ja lapion kanssa. Vaan sinä päivänä liikkui lapio eri tavalla, kuin Pohjanmaalla kaivoja kaivaissa. Iltasilla oli tupa katto päällä ja kiuvas nurkassa. Eikä siinä ollut puita muualla kuin katon kannakkeina ja ovessa. Ja silloin minä huomasin, että se on suurta tyhmyyttä asua toisen huoneessa ja maksaa siitä päivätöitä. Onhan joka paikassa siksi multapengertä, että kaivaa kuopan ja panee katon. Ja se on vielä parempi kuin puinen tupa: ei tuule seinän raoista, eikä säre lapset ikkunoita. Ja kaikkien paraat lahjat minä ymmärsin vasta jälestäpäin. Siihen yhteen näet pyrki

talvella sisaren joukko asumaan ja minä lupasin, ajattelin että pyörittelee hänessä ahtaammassakin. Mutta eihän siitä ahtaudesta tietänyt mitään, vaikka tulihan niitä lapsia joka vuosi lisää kumpaisellekin joukolle. Ne ruoputtivat joutessaan seiniä sitä suuremmiksi, mitä enempi joukko kasvoi. Eikä ne katsoneet pysyykö asunto nelisnurkkaisena: se oli milloin pyöreä, milloin soikea, ja uunikin kiertyi viimein keskelle lattiata, vaikka nurkkaan minä sen alkujaan tein.

Ja oli siinä huisketta ja melua, kun ne joukkokunnat liikkui lattialla, vaan silloin se oli kaikkein parasta, kun joutui jäniksen kiini ottaminen.

— Missä? metsässäkö? kysyivät kuuntelijat.

— Siellä tuvassa, selitti Anaski. Tuvan katolle näet kasvoi vuodeolista rippuneista jyvistä laihoa ja kun jänikset iltahämärässä tulivat laihoa syömään, niin niitä tihkipäätä tipahteli lakeisen reijästä tupaan. Ja olisittepas nähneet sitä mylläkkätä, mikä silloin seurasi: suurensa pienensä juosta karsasivat huutain ympäri tupaa jäniksen perässä. Pienimmät parkuivat vielä siitäkin, kun minun Lienuni, joka oli vähänäköinen, tempoi ja paiskiloi niitä jäniksenä milloin jalasta milloin tukasta, että kohona lentelivät. Viimein ne sen aina mukuroivat hengiltä ja alkoivat keittää poruuttaa.

Sepä se olikin liharuokia, minkä lakeisreijästä tippuneista jäniksistä saivat. Eihän sille semmoiselle joukkokunnalle yksi mies jaksanut rasvaisia paloja hankkia. Ja nauriillapa ne parhaastaan elivätkin,

vaan niidenkin kasvattaminen oli alkuaikoina vaikeata, kun täytyi itseni naurismaat harata käsiharalla. Vaan sitten toisina vuosina kävi jo nauriin viljelys paremmin, satuin näet saamaan oikein mainion nauriin kyntöhevosen, jommoista ei ole ollut muilla kellään.

— Minkälainen pekuna tuo oli? kysyivät kuuntelijat.

— Ei se mikään »pekuna» ollut, selitti Anaski totisesti. Olipahan kookaskasvuinen susi.

— Oikea susiko?

— Aivan oikea susi. Oli vähän nälkätalvi, jolloin lapset parkuivat tavallista enemmän, niin se alkoi kierrellä siinä mökin ympärillä, kaapatakseen jonkun vänisijän hampaihinsa. Jopa viimein kävi niin rohkeaksi, että tuli kävellä volkuilemaan tuvan katollekin. Lakeisreikää ei uskaltanut enään milloinkaan pitää yöllä auki. Minä mietin pääni ympäri, että mitä lemmon kanssa olisi tehtävä. Ei ollut pyssyä millä ampuakaan ja toisekseen aloin ajatella että olisi tuo talossa joku eläväkin tarpeesen. Jopa ompelin vanhoista kengän varsista lujat päitset tarpeen varalta. Muutamana iltana sitten varustauttiin joukolla sutta kiini ottamaan. Lakeisreikä jätettiin auki ja minä Lienuni kanssa reijän alle säkkiä pitelemään, että milloin susi alkaa tulla, niin silloin säkki päähän ja nuoralla kiini. Viimein alkoi kuulua liikettä ja suden volahtelua katolta. Silloin lapset täyttä suuta parkumaan ja Lienu vapisi kuin vaaja virrassa. Jopa minunkin toista honsunlahetta tahtoi heilutella, vaan

se loppui pian, kun suden takasorkat putosivat reikään. Minä tartuin heti sorkkiin kiini ja kiljuin Lienulle että pitele hännästä. Tempoilipa pakana alussa aika lailla, niin että ylös se olisi meidät vetänyt, jos ei muu joukko tullut painoksi, mitkä riippuen Lienun helmoissa, mitkä minun jaloissani.

Sillä tavoin siinä vedettiin »sudenhäntää» aamupuoleen yötä, jolloin suttakin rupesi väsyttämään. Minä komensin nyt kaikki joukot sorkista pitelemään ja menin itse panemaan päitsiä suden päähän. Vaan enpä eläissäni ole mokoman varsan päähän päitsiä asettanut. Kyllä se irvisteli pahasti, niin että rukkaset täytyi ottaa käsiin. Päitset pantuani laitoin sorkkiin nuorat, joista muut joukot hallitsivat, kun ruvettiin taluttelemaan ja sidottiin loppuyöksi puuhun kiini.

— Semmoisen urhotyön päälle pitää antaa Anaskille ryyppy, sanoivat kuuntelijat. Mutta kerroppa sitten mitenkä sinä sait suden opetetuksi kyntämään.

Anaski ryyppäsi totisena ja virkkoi:

— Niin kyntämäänkö? Ei se siihen tarvinnut mitään opettamista. Minä vaan valjastin paloauran eteen ja topautin auran käret kantoon kiini, niin kyllä susi kuopalti neljän käpälän kanssa kannon ympäryksen pian aikaa mustalle muralle. Yhden kannon ympärys kun tuli valmiiksi, niin iskin auran toiseen kantoon ja sillä tavoin kierrettiin ympäri palon.

— Rupesiko se susi myötäänsä kynsimään? kysyivät toiset.

— Aivan omasta halustaan se sitä teki. Ei taitanut olla oikein mieluiset ruuat, enempi kuin työtkään. Mahtoi olla katumoiksi koko minun mökille tulo ja sen vuoksi se aina pyrki pakoon.

— Mutta mitä se aura teki perässä, kun susi kumminkin käpälöillään kyntämisen toimitti? kyselivät kuuntelijat.

— Mitäkö? Onhan tuo selvä asia kun on kerran hevonen, niin tottahan pitää olla aurakin. Kovinhan se näyttäisi autiolta, jos nuorasta hallitseisi. Luulisi syrjästä katsoja että siinä joku herrasmies on matkalla metsästämään, vaan on unehuttanut pyssyn kotiinsa ja ryhtynyt sen puutteessa mykrän pesiä kaivamaan.

Emäntäväki kantoi talkkunakuppia pöydälle, joihin päin miehet kääntyivät, ollen mitä iloisimmalla mielellä, yksin Mattikin, joka äsken vielä vesiä pyyhki silmistään.

V.

Pantti.

Vaikka Anaski oli aivan kuin luotu hankkimaan toimeentulonsa hienomman säätyluokan tavalla: soittoja valehtelemistaiteella, sekä lääke- ja liike-aloilla, niin alentui hän siltä kiireimpinä työaikoina tavalliseenkin ryskätyöhön. Vaan kun tämä ei ollut hänen pääelinkeinonsa, saivat ansaitut jyväkappaset olla jonkun aikaa perimättäkin, tuskan varalla. Kerrankin hänellä

oli heinätyöpalkkoja kokonaista kuusi kappaa Riuttalassa talveen asti. Eikä Anaskilla ollut aikomus niitä syksytalvellakaan hakea, mutta aavistamattomat vastahakoisuudet panivat siihen pakon. Ihan talven alussa, jolloin soitantokausi alkaa, katkesi näet Anaskin koneesta viimeinenkin ostokieli, niin pahalta paikalta, ettei siitä tullut solmeillenkaan kalua. Yleisö ei ollut oikein tyytyväinen yksinomaiseen rihmakielten törinään, kun olivat tottuneet saamaan sekaan korvia kutittavampaakin ääntä. Hyvä potattivuosi oli toisena harmillisena haittana. Kukaan ei ottanut potattipalkalla elättääkseen ja paljonpa siitä kärsi povausliikekin, kun hyvän potattivuoden johdosta sai suurin osa piikatytöistä miehen ja mitäpä ne enään Anaskin povuista.

Näin täytyi Anaskin alkutalvesta turvautua kesätienestiin. Tyhjä säkki kelkassa lähti hän kävelemään Riuttalaan.

— Joko tulit hakemaan jyviäsi? kysyi isäntä pyhkäisten kädellään vetistäviä silmiään.

— Niinhän tuo Nälänter herra alkoi ruikuttaa, luulee täällä enemmänkin olevan.

— Vai Nälänter se pakoitti, naurahti isäntä. Pitää mitata jyvät pois.

Hän otti avaimen naulasta ja lähti kävelemään aitalle. Alkoi jo ilta hämärtää.

— Uskaltaisitkohan antaa tulevan kesän työn päälle velaksi muutamia kappoja? kysyi Anaski perässä kävellen.

— No kyllähän minä uskaltaisin muuten, vaan tuli niin näperästi eloja, että en minä halua antaa kellekään, esteli isäntä.

— Vähäkö tuli eloja?

— Vähä tuli.

Tultiin aittaan. Isäntä haki mittakappaa, mutta sitä ei löytynyt.

— Ka se jäikin kellariin potattia mitatessa, muisti hän viimein ja meni noutamaan.

Anaski jäi yksinään ja vilkaistuaan ympärilleen, huomasi että täällä säilytetään vaatteitakin nauloissa. Samassa hän teki sukkelan liikkeen, pistäytyi ulkona kelkkansa luona ja oli kohta takaisin aitassa. Isäntä tuli mittakapan kanssa.

— Onhan täällä jyviä, sanoi Anaski hämmennellen kädellään hinkaloa. Jos et uskalla muuten antaa, niin anna pantilla joku kymmenen kappaa.

— Minkälainen pantti sinulla olisi? kysyi isäntä myöntyväisesti.

— Luja verkapäällis-turkki.

— Kun olisi nähtävänä.

— On se tuolla kelkassa, otin siltä varalta matkaani.

Anaski nouti turkin, jota isäntä vähän hämärissä kopeloi ja virkkoi:

— Luja turkki. Jospa minä annan. Pane tuonne naulaan.

Anaski asetti turkin naulaan ja sitten mitattiin 16 kappaa rukiita säkkiin. Kahden miehen he nostivat

säkin kynnyksen yli kelkkaan ja Anaski lähti vetää jutistamaan majapaikalleen.

Matkalla tuli Riuttalan poika ja renki vastaan metsästä hakokuormineen.

— Eiköhän ole Anaski taas käynyt jostain myllystä jauhosäkkiä kopaltamassa, virkkoivat ne ohi mennessä.

— Jyviä nämä ovat ja aivan rehellisesti saatuja, vastasi Anaski ponnistaen eteenpäin.

Metsämiesten kotiin tultua muistui heille vielä äskeinen vastaantulija mieleen ja talon poika kysyi:

— Mistä se Anaski niin suurta jyväsäkkiä veti?

— Meiltä se sai, vastasi isäntä. Oli vielä viimekesäisiä palkkoja vähän ja lisäksi annoin 10 kappaa panttia vastaan.

— Mitä sillä Anaskilla oli pantiksi antaa? epäili poika.

— Luja verkapäällis-turkki, sanoi isäntä painolla, ilmaistakseen ettei hän ole turhasta jyviään antanut.

— Vai verkapäällis-turkki, ihmetteli poika yhäkin. Sietäisi tuota nähdä. Missä se on?

— Sinne minä käskin panna eloaitan naulaan, jossa on minunkin turkkini, sanoi isäntä.

Poika ei saanut rauhaa, vaan meni valkean kanssa katsomaan. Kohta hän palasi sieltä turkki käsivarrella ja sanoi:

— Ei totisesti siellä ole vieraita turkkia, mutta luultavasti se on tätä isän turkkia käyttänyt panttinaan, koska helma on vieläkin lumessa, niinkuin näette.

— Mutta mitenkä se nyt oli, ihmetteli isäntä tarkastellen omaa turkkiaan. Kelkastaan se kaiketi haki turkin. Vaan jokohan sillä aikana, kun olin mittakappaa kellarista noutamassa, vei minun turkkini sinne.

— Vieläpä siinä on epäilemistä, sanoi poika nauraen.

— Sen se nyt osasi, virkkoi isäntä vähän harmissaan.

— Sietäisi lähteä jälestä ajamaan ja ottaa jyvät pois, ehdoitti joku.

— Antaa pitää, kyllä se ne kesällä maksaa, sanoi isäntä. Ja on se Anaski niin rehellinen rosvo, ettei siihen saata oikein suuttuakaan.

Äidin luokse.

Pienoinen matkustaja-höyrylaiva juosta viillätti aamusilla tyyntä järven pintaa pitkin. Kippari seisoi nojallaan ohjauspyörää vasten, eikä ollut vielä aivan vapaa unen vaikutuksesta. Laivan salongeissa olivat matkustajat painautuneet pitkälleen, muutamat hyvinkin mukavasti, toiset taas torkkuivat istuillaan. Pari kolme matkustajaa istui yläällä kannella, tuijottaen välinpitämättömän näköisinä etäisyyteen.

Laivaväelle kuuluvassa kokkasalongissa ja sen viereisessä keittiössä oltiin liikkeellä. Pari hyvin voipaa palvelijaa puuhaili toinen kahvivehkeitten kanssa, toinen siivosi kaloja aamiaiseksi.

Naisten salongista tuli vilkkaan näköinen nainen lapsi käsivarrellaan ja kurkisti palvelusväen suojan ovelta.

— Saisiko tänne tulla? kysyi nainen. Tuolla salongissa tahtoo tämä lapsi häiritä muita matkustavia.

— Sopiihan tänne, rouva on hyvä, vastasi palvelija kohteliaasti tehden tilaa.

— Kiitoksia, virkkoi nainen pyörähtäen istumaan ja alkoi herttaisen näköisenä hypitellä lasta. Täällä et häiritse, jos vähän äänteletkin.

— Pienen ihmisen kanssa rouva lähtenyt matkalle, virkkoi palvelija ollakseen seurana.

— Pitihän tätä lähteä saattamaan vähän matkaa, kun äidillään oli asioita kulkea toiselta kautta.

— Niinkö se onkin, sanoi palvelija. Minä mahdan olla kokonaan eksyksissä, ehkä olettekin neiti.

— Siihen luokkaan minä vielä kuulun, vastasi puhuteltava anteeksi antavasti hymyillen. Tämä lasten liikutteleminen kuuluu vaan toiminta-alaani. Olen vapaa kätilö täältä kaupungista ja nimeni on Majanen, jos olette kuullut.

— Kyllä minä olen kuullut neidin nimen, sanoi palvelija. Muistelen palveluksessa olevan sisareni maininneen neidin olleen kapteenska Goppéniusta hoitamassa.

— Monestikin olen ollut, vahvisti nainen. Kaikki arvokkaimmat rouvat hakevat minut ja ne aivan toruisivat, jos tietäisivät lähteneen näin pitkälle matkalle.

— Kenenkäs lapsi tämä on?

— Tämä on erään rakennusmestari Kulmion tuolta Wiipurin läänistä, vaan hän on muuttanut tänne pohjoiseen rakennustöihin. Rouvan oli pitänyt jäädä jälemmäksi odottelemaan lämpimämpiä ilmoja ja laivakeliä. Matkallaan kuului haluttavan käydä tuttaviaan tervehtimässä täällä syrjäpitäjässä ja sai minut tätä kultaistansa kulettamaan.

— Vai niin. Poikako tämä on vai tyttö?

— Poikahan tämä on, kolmen kuukauden vanha Armas Adolf.

— Kaunis nimi, ihasteli palvelija, ja kaunis tuo on muutenkin.

— Kauniit tällä on vanhemmatkin, kehui kätilöneiti. Isän olen nähnyt ainoastaan valokuvasta, mutta äidin olen tuntenut pitemmän aikaa ... Kovinhan sinä nyt iloissasi räpistelet käsiäsi ... Hyppiti hyppiti, äsäs, äsäs.

— On se terävä tessukka, ihaili palvelija. Vierastaako se jos minäkin hypittelisin.

— Ei tämä vierasta.

— Eipä näy vierastavan. Kas, se osaa jo harrittaa käsillään vastaan ... Uppili tanssili, uppili tanssili. Kyllä olet pienenä laitettuna vieraaseen varaan. Eiköhän sinulle tule ikävä, jos äitisi kyläilee useita päiviä. Neidin pitää varmaan hoitaa siksi kun tulee.

— En minä mitenkään jouda monta päivää olemaan, sanoi kätilöneiti. Muiden hoitoon tämä on siellä saatava.

— Vaan jos ei kukaan uskalla ottaa hoitaakseen, arveli palvelija.

— Kyllä tämän uskaltaa ottaa vaikka kuka. Tämä osaa juoda maitoa ja tällä on ruokarahaa vahvasti mukana, kehui kätilö.

— Vai on sinulla rahaakin, ilkamoi palvelija. Housut onkin kosteana, sehän se kuuluu olevan rahamiehen merkki.

— Joko se taas kasteli vaatteensa, ihmetteli hoitaja ja otti syliinsä. Semmoisen hypittelypalkan sinä maksat, etkä osaa edes kiittääkään.

Palvelija kaatoi kahvia kannuun ja asetti pöydälle. Sitten hän meni kannelle ja kysyi:

— Oliko täällä niitä, jotka tahtoivat kahvia.

— Kyllä minä, virkkoi nuori, vaaleakasvoinen nainen heittäen päällyshuivin hartioiltaan.

— Kannetaanko neidille tänne vai ...

— Ei tarvitse.

Hän tuli palvelijan perästä kokkasalonkiin ja joku vanhempi nainen myös. Lasta kuljettava neiti istui näiden kahvinjuonti-ajan arvokkaasti äänettömänä ja vasta niiden pois mentyä kysyi:

— Kuka se oli tämä vaaleaverinen neiti?

— Se taitaa olla Lotta Nurminen.

— Talon tyttäriäkö hän on?

— Nikkari sen isä taisi olla, vaan se on jo muistaakseni kuollut ja tämä taitaa palvella meijerskana jossain hovissa.

Keskustelun keskeytti sähkökellon helähdys, jolloin palvelija riensi matkustajasalonkiin tietämään mitä siellä tarvitaan. Kahvia siellä kaivattiin, kun ei enään nukkumisestakaan tullut kunnon tolkkua. Palvelijalla oli kaikki valmiina, kun vaan vei paikalle. Kuppien kolina havautti uneliaimmatkin. Suuhunsa saaneet nousivat kannelle ihailemaan kaunista aamua, josta oli viimeinenkin koleus hävinnyt.

Pari aamukävelyyn tottunutta herrasmiestä astua kopsutteli edestakaisin laivan kantta, kädet hou-

sun taskuissa, vetäen väliin itsetietoisen näköisenä ilmaa nenäänsä. Parhaallaan paistettavain kalain käry tunkeutui samalla hajuhermoihin, muistuttaen vatsan vaatimuksista.

Palvelija kantoi jo veitsiä ja ruoka-astioita suuremman salongin pöydälle. Siristäen sieramiaan tempoi hän kaikki ilmaluukut auki, jolloin eräs sikaria tupruutteleva herra kysyi:

— Täälläkö rouvasväkikin ruokailee?

— Täällä, vastasi palvelija poistuissaan.

Herra hujautti savupilveä kädellään ja lähti ylös kannelle.

Kippari oli jättänyt laivan ohjaamisen apulaiselleen ja tuli kokkasalonkiin aamiaista odottelemaan. Samoin koneen hoitaja.

— Minä taidan olla tässä tiellä, kun ruualle ruvetaan, virkkoi kätilöneiti.

— Kyllä tässä sopii, rauhoitteli palvelija.

— Jospa me kumminkin mennään Armas Adolfin kanssa tuonne perälle, eväittemme luokse, siksi aikaa kun rouvasväki on ruualla, puheli nainen ja nosti lapsen käsivarrelleen.

Vaaleaverinen meijerskaneiti jäi muiden ruualle mentyä istumaan kannelle, vaan pujahti kohta samaan suojaan, jonne lapsellinenkin nainen.

Eteen päin kuljettua tuli vähän väliin laitureita, joihin jäi maalle muuttavia kesävieraita ja tuli sieltä aina joku eteenpäin matkustavakin. Vaalea nainen jäi maihin yhtä laituriväliä ennen Petäjäniemen kirk-

koa, vaan kätilö jatkoi matkaa kirkon likinnä olevaan laituriin, johon jäi lapsen kanssa.

— Olisikohan täällä ketään hevosmiestä, joka veisi kirkonkylälle? kyseli hän muutamalta laiturilla seisovalta naiselta.

— Eipä näy olevan muita kuin kauppiaan renki tavaroita noutamassa, vastasi nainen.

— Sitten täytynee kävellä jalkaisin. Mutta kenethän minä saisin maksun edestä koria kantamaan.

— Voin minä kantaa mennessäni, sanoi nainen. Kievariinko rouva menee?

— Kyllä minä muuten menisin, mutta ehkei siinä ole oikein mukava asua lapsen kanssa. Jos voisitte neuvoa jotain yksinäisempää paikkaa, josta saisi apua lapsen hoitoon.

— Onhan täällä sellaisiakin, mutta kenen luokse minä osaisin neuvoa, aprikoi nainen.

— Asuukos täällä puuseppä Nurmisen leski, hänen luokse minua joku neuvoi.

— Kyllä täällä asuu, mutta hänellä on vaan yksi pieni huone.

— No ehkäpä siihen sopii, minä en tulekaan täällä hyvin viipymään.

Hän vältteli joutumasta pitempiin selityksiin itsestään, eikä huolinut oikaista sitäkään jos toinen rouvaksi puhutteli.

*

Nurmisen leski, eli Nurmiska, joksi häntä lyhemmittäin kutsuttiin, asui pienessä kamarissa ja

elätti itseänsä ompelulla, vaatteiden pesulla ja silityksellä. Jälki-aikoina oli hän elänyt yksistään ompelemalla naisväelle, mutta kun »ryllykkä»-muoti pääsi vallalle, veivät ne työnsä oppineemmille. Sitä paitsi oli vanha ompelukonekin mennyt aivan rappiokuntoon, eikä ollut varaa uutta ostaa. Tosin hänen poikansa, joka aikaiseksi päästyään kuljeksi rautatien töissä, oli kerran kotona käydessään luvannut ostaa äidille uuden ompelukoneen, mutta varmaan pojan rahat menivät viehättävämpiin tarpeisiin, koskei konetta kuulunut, eikä muutakaan elatuksen apua. Ei ollut vuosikausiin käynytkään ja jos jolloinkin kirjoitti, niin se oli muista asioista, ikäänkuin äidillä olisi kaikki tarpeet tasaisin.

Vanhimmasta tyttärestä ei myöskään ollut apua, sillä hän eli jotenkin köyhästi, ollen naimisissa erään pienen käsityöläisen kanssa.

Lesken viimeinen toivo oli nuorin tyttärensä, jonka kasvatukseksi hän oli saanut ahertaa yötä päivää. Ei sillä sittenkään korkealle päässyt, vaan kumminkin siksi että tyttö tuli käyneeksi kansakoulun, vähän käsityökoulua ja viimeksi voinvalmistuskoulun. Nyt se oli jo toista vuotta n. k. meijerskana. Viime syksynä oli muuttanut kalliimpipalkkaiseen paikkaan, suureen hoviin Kaakkois-Suomessa. Tuo palkka-asia oli kyllä ilo äidillekin, mutta muuten tuntui elämä ikävämmältä, kun kaikki hajoilivat eri haaroille maailmaa, tuntemattomiin paikkoihin. Tännekin oli ollut niin kiire, ettei joutanut hyvästillä käymään. Kirjeitä sieltä toisinaan tuli,

mutta eihän ne vastanneet suusta suuhun puhelemista. Kiire kuului estävän niitäkin kirjoittamasta useammin, eikä ole pysynyt aina tervennäkään, kun on niin paljo työtä. Tämmöiset valitukset eivät olleet miksikään virkistykseksi vanhalle äidille.

Sitte viimeinkin, laivakelin aikana, tuli pitempi kirje, jossa oli väliin erittäin sydämellisä sanoja, muisteluja äidin rakkaudesta ja valituksia maailman pahuudesta, sekä lopuksi että hän joutaa nyt äidin luona käymään. Kesällä näet ei tarvitse valmistaa voita, kun kaikki maito myödään läheiseen kylpylaitokseen. Tämä oli ilosanoma äidille, ja hän rupesi pitämään erityisempää huolta pienen huoneensa siisteydestä tyttären tulon varalta. Kun ei ollut kiireitä töitä, kävi hän aina iltaisin laivarannassa, että jos milloin sattuu tulemaan.

Mutta tyttären tulo sattui kumminkin aivan aavistamattomalla ajalla, aamupäivällä, jolloin ei mitään laivaa tullut. Äitiin tämä odottamaton ilmestyminen vaikutti masentavasti. Hän joutui ikäänkuin hämilleen. Siihen oli syynä myöskin tyttären ulkomuoto, joka ei ollut niin kukoistava kuin hän oli ajatellut. Lisäksi sattui huonekin aivan epäjärjestykseen.

— Kas Lottako se on, sanoi Nurmiska koneen tapaisesti kun tytär astui huoneesen. Nytkö sinä tulit?

— Nyt, sanoi Lotta yhtä paljon hämillään.

— Mistä kautta sinä tähän aikaan tulit?

— Minä poikkesin tädin luokse tullessani, että jos ei sitte tulekaan käydyksi, selitti Lotta.

— Vai niin, sanoi Nurmiska. Sitähän minä ihmettelin että mitenkä sinä nyt. Milloinka sinä sinne?

— Toissa ... ei kuin eilen.

— Vai niin ... Oletko sinä ollut tervennä?

— Enhän minä oikein ...

— Niin minustakin näytät ... Käyhän istumaan ... Sinä varmaan ihmettelet että mitä riepuja täällä on nauloissa kuivamassa. Minulla on hoidettavana erään rakennusmestari Kulmian lapsi.

— Vai niin, sanoi Lotta asettuen istumaan.

— Enhän minä olisi sitä oikein halusta ottanut, vaan tuo kätilö Majanen kiusasi, selitti äiti, kun huomasi tyttärensä äänestä ettei se hänen vieraastaan oikein ihastunut.

— Milloinka se toi? kysyi Lotta.

— Eilen. Äitinsä oli mennyt sukulaisissaan käymään ja kuului parin kolmen päivän perästä tulevan ottamaan.

— Vai niin, sanoi Lotta mennen lasta katsomaan. Se nukkuu.

— Niin, juuri ikään nukkui, selitti Nurmiska laitellen kahvipannua tulelle. Hyväjuoninen se näkyy olevan, niin että eihän tuosta erittäin paljon ole vaivaa näin vähälle aikaa. Ja heittihän se kätilö jo 10 markkaa ruokarahaksi, niin että samapahan minulle on mitä teen. Ottakoot kauppiaaseen muita silittämään.

— Sinnekö äidillä olisi ollut meno?

— Sinnehän ne kutsuivat.

— Jos sinne on erittäin kiire, niin voinhan minä hoidella lasta päivillä, esitteli Lotta.

— Niin kyllä, jos se ei sinua rasita, kun olet vasta sairastanut.

— En minä toki enään niin heikko ole.

— Mutta mikä tauti sinua oikeastaan vaivasi? Siinä kirjeessä ei ollut siitä mitään.

— Eihän siihen taitanut tulla. Jotain lentsua se saattoi olla, kylmästä tullutta, kun tämä viime talvi oli niin kovin ankara.

— Niinhän se oli, vahvisti Nurmiska. Olitko sinä aivan sängyn päällä?

— Olinhan minä kolmen viikon paikoille.

— Syrjässäkö sinun piti sairastaa, kun käskit kirjoittamaan osoitteen majataloon, eikä hoville?

— Hovilla minä sairastin, vaan posti tuli majatalon kautta meillekin, selitti Lotta.

— Vai niin se oli. Mutta kuinka pitkäksi aikaa sinä pääsit nyt kesälomalle?

— Onhan minulla lupa olla vaikka elokuun loppuun, mutta saan mennä ennenkin.

— Sepä hyvä on, ihaili Nurmiska. Mutta maksetaanko sinulle täysi palkka näiltäkin kuukausilta?

— Täyden ne siltä maksavat.

— Nepä hyviä ihmisiä ovat.

Kahvi alkoi jo valmistua, jota juodessa äiti yhä kyseli palveluspaikan asioista, sen haltioista, palvelijoista ja karjan suuruudesta. Lotta selitteli ja

kiitteli kaikkia, pait että työtä on ollut rasittamaan asti ja että meijerihuone oli talvella epäterveellisen kylmä.

— Olisi ehkä sittenkin ollut parempi olla täällä tännempänä, entisessä palveluspaikassa, arveli Nurmiska.

— Mitenhän, sanoi Lotta epävarmalla äänellä. Kyllähän työn puolesta olisi ollut parempi, mutta kun ei ollut oikeata emäntää, niin siinä kävi palvelijain kesken semmoinen sollakka, että en minä tullut toimeen.

— Niinhän sitä minäkin vähän kuulin, sanoi Nurmiska. Ja sinun päällesihän ne taisivat enimmän juoruta.

— Niin, kyllähän niitä on juoruavia.

— Mitäpä siitä huolii, jos juoruavat, kun vaan tietää itsensä syyttömäksi.

Lapsi alkoi itkerehellä sängyssä ja kumpikin riensi sitä ottamaan.

— Johan se pikkunen ... mikä tämän nimi olikaan?

— Armas Adolf.

— Niin, Armas Adolf. Antakaa kun minä otan.

Nurmiska jäi katsomaan. Lapsi pyöristi unisia silmiään ja alkoi käsillään harrien häksättää pitelijälleen.

— Se raukka häksättää sinullekin kuin tutulleen, sanoi Nurmiska surkutellen. Mikähän humertaja lienee sekin äiti, joka lähettää noin nuoren lapsen aivan vieraaseen varaan. Hoitaisivatko eli ei.

— Nälkä sillä mahtaa olla, sanoi Lotta, onko teillä maitoa.

— Onhan siinä tuossa kupissa vielä vähän, sanoi Nurmiska antaen kupin. Minä olin juuri lähtemässä hakemaan lisää, vaan se jäi kun sinä tulit. Jos saisit hoidetuksi vähän aikaa, niin minä menisin nyt ja toisin keitoksi asti.

— Menkää vaan, kyllä minä osaan tämän aikaa hoitaa, kehoitti Lotta.

Nurmiska otti maitokannunsa ja meni kylältä maidon hakuun, hänellä kun ei ollut lehmää. Peläten lapsen tulevan maidon puutteessa kiukkuiseksi, koetti hän saada asiansa mitä sukkelimmin toimitetuksi, mutta mikä on toisen takana, se on toisen takana, ei se ole milloinkaan omasta astiasta ottamisen veroista. Viivyttyä siellä tuli. Hän kuvaili takaisin tullessaan kuulevansa aika itkun pärinän, mutta eikö mitä. Lapsi oli aivan tyytyväinen ja kun hän joudutti maitoa juotavaksi, ei se ottanut ollenkaan, pulauttelipa entistäkin pois suustaan.

— Hyvä ihme mikä sille nyt on tullut, hätäili Nurmiska. Ei ota ollenkaan ja ylen vielä antaa. Jokohan tuo tulee kipeäksi.

— Mahtaneeko tuo muun tautta, vaan kun joi sen maitonsa, eikä sitä niin vähä ollut, rauhoitteli Lotta.

— Enemmän se on ennen juonut, eikä yhtä hyvin ... Kyllä minä tästä lähtien kiehautan maidon, ettei vaan äitinsä pääse minua syyttämään, päätteli Nurmiska.

— Mitenkä se kätilö neuvoi ruokkimaan? kysyi Lotta.

— Vieläpä se mitä muisti neuvoa, jolla oli semmoinen kiire takaisin. Nurmiska alkoi laitella keittopataa tulelle, hoidellen siinä sivussa lasta.

— Jos haluat käydä tuttaviasi tervehtimässä, niin käy nyt syötyä, iltapäivällä, esitteli hän Lotalle. Minä olen kotona ja menen vasta huomenna kauppiaaseen.

— En minä nyt jaksa ja ennättää niitä tavata, sanoi Lotta. Saatte te mennä milloin hyvänsä.

— No jos jaksat olla niin ikävässä toimessa kuin lapsen katsomisessa, niin jospa minä käyn panemassa silityksen alulle, virkkoi Nurmiska.

— Kyllä minä semmoista jaksan ja on minulla sopivata työtäkin, jota teen siinä sivussa, sanoi Lotta ja haki matkakoristaan nypläyskapineet ja alkoi nyplätä pitsiä.

*

Petäjäniemen kirkonkyläläisillä oli parhaallaan arpajaispuuhat kotikouluille opetusvälikappaleiden hankkimista varten. Kaikki olivat touhussa, nuoret ja vanhat. Enimmän oli kumminkin puuhaa naisilla, sillä maaseudulla ei ollut helppo saada arvokkaita, näyttävämpiä voittoja, ne olivat naisten itsensä valmistettavat. Melkein joka ilta kokoontuivat he yhteen paikkaan ompelemaan ja kaikkia käsitöitä tekemään. Jotkut kutoivat kotonaankin. Sittenkään eivät työt sujuneet niin joutusasti kuin olisi sietänyt joutua,

sillä jokaisella oli omat kotityönsä ensin tehtävät. Siksipä he aivan riemastuivat kun kuulivat että Lotta on tullut äitinsä luokse pitemmäksi aikaa. Tästähän he saavat osavan apulaisen, joka joutaa tekemään paljon voittoja.

Seuraavana iltana hyökkäsivät he miehissä hakemaan Lottaa ompelupaikalle. Ei he joutaneet paljon kyselemään vieraan puolen kuulumisiakaan. Joku sitä alotti, mutta toinen epäsi heti.

— Ei nyt jouda työttömin käsin juttuja jauhamaan. Tule heti mukaan, niin siellä sitten.

— Kyllä minä tulisin, sanoi Lotta, vaan kun äiti oli ottanut tuon lapsen hoitaakseen.

— Niin hoitakoon sitten kun on ottanut. Vieläpä sinä tässä kenenkään lapsia hoitamaan.

— Vaan kun äiti tarvitsee kulkea työssä, huomautti Lotta.

— Olkoon kulkematta ja ottakoon semmoisen maksun, että kannattaa olla sillä töin, tenäsi toiset. Semmoista äitiä ei tarvitse sääliä, joka tuolla lailla laittaa lapsensa kylän kululle.

— Minkäpä sille nyt osannee, sanoi Lotta vähääkään innostumatta.

— Osaa sille sen että kun äitisi tulee kotiin, niin sano että hoitakoon rakennusmestarinsa ja tule sinä sinne meidän luokse.

— Kyllä minä tulen, jos pääsen, vaan älkäähän odottako, lupasi Lotta päästäkseen kiusaajista.

— Jos et tule tänä iltana, niin huomeniltana viedään väkisin, uhkailivat naiset. Etkä usko miten

hauska siellä on kun me aina vähän väliin lauletaan.

— Niin, kyllähän siellä olisi, myönnytti Lotta.

Ystäväin iloinen innostus muistutti Lotalle niitä aikoja, jolloin hänkin yhtä terveenä ja kevyellä mielellä liehui samassa joukossa. Siitä oli niin lyhyt aika ja kumminkin liika pitkä päästäkseen enään siihen elämään. Tämä astui nyt selvimmin mieleen, kun huoneessa tuntui vielä poistuneiden toverien jättämää ilmaa. Hän kyyristyi nurkkaan ja itki kauvan ja katkerasti.

Kun Nurmiska sai tietää että Lottaa on hakemalla haettu arpajaisvoittoja valmistamaan, oli hänkin tähän asiaan niin innostunut että aikoi huomenna tulla aikaisemmin kotiin ja päästää Lotan ompelemaan. Mutta Lotta kieltäytyi menemästä ja sanoi mieluummin valmistavansa jonkun voiton kotonaan. Tämä oli Nurmiskan mielestä saman tekevää. Mutta kun hän sittemmin ajatteli millainen eroitus on istua vasta sairastaneena pienessä kamaripöksässä lapsen hoitajana, kuin siihen sijaan olla iloisten toverien seurassa, niin hän päätti jäädä sitä köyhemmäksi ja pakoittamalla pakoittaa Lotan menemään toisten luokse ompelemaan. Hän lopetti työnsä puoli-iltarupeaman aikana, otti maitoa lapselle ja lähti asunnolleen. Hän koetti kävellessään arvailla millaisella mielellä siellä Lotta istuu. Tyytyväinen ja iloinen se aina vakuutti olevansa, mutta äidin silmä oli huomannut jotain ikävän mielen merkkiä. Siksipä hän nyt tahtoi tehdä

pienen havainnon ja lähestyi kuulumattomin askelin asuntoansa ja aukasi hiljaa oven.

Mutta mitä ihmettä hän nyt näkikään. Lotta oli parhaallaan ruokkimassa lasta äitien tavalla. Nurmiska seisoi ällistyneenä, aivan kuin olisi saanut iskun otsaansa. Lotta huomasi äitinsä tulon liika myöhään ja nousi kumarasta seisalleen, korviansa myöten punastuneena.

— Mitä tämä onkaan! huudahti Nurmiska hapuillen tuolia istuimekseen, sillä jalatkin tuntuivat pettävän.

Lotta ei saanut sanaakaan suustaan.

— Sillä laillako sinä tulitkin äitisi luokse, jatkoi Nurmiska lysähtäen mieli murtuneena istumaan.

Lotan silmistä juoksivat jo vesikarpalot virtanaan kun hän lähestyen virkkoi:

— Antakaa rakas äiti anteeksi.

— Voi kurja lapsi, huokasi äiti. Tällä laillako sinun vaelluksesi alkoikin. Minä odotin lastani kotiin semmoisena kuin olin lähettänytkin ja sieltä tulee langennut valehtelija, joka ei ole vielä tuskin yhtään sanaa totta puhunut.

— Älkää rakas äiti vihastuko minuun ijäksi, rukoili Lotta. Minua kurjaa hävetti niin että koetin viimeiseen asti salata.

— Jo tuota oletkin salannut viimeiseen asti. Puolen viikkoa ollut luonani isättömän lapsen kanssa ja minä luulen . . . voi surkeutta . . . Tokko sinä enään osaat puhua totta, jos kysyisikin.

— Minä kerron nyt kaikki rehellisesti ja parannan itseni, vakuutti Lotta.

— Niinpä syötä sitten ensiksi lastasi, äläkä heitä itkemään, käski Nurmiska.

Lotta otti lapsen ja kyyristyi sen kanssa nurkkaan, kasvot seinään päin. Nurmiska nousi hitaasti istuiltaan ja alkoi jotain tehdäkseen laitella tulta takkaan. Isku oli kohdannut niin odottamatta, ettei hän osannut ajatella eikä puhua juuri mitään. Hän oli kuin tuskallisen unen käsissä, joka kumminkin oli totta. Jos olisi ollut toinen huone, johon mennä painamaan pakottavaa sydäntään, mutta ei ollut. Ilman lievennyksettä täytyi ottaa tämä katkera tosiasia vastaan. Häpeä ja harmi kirveli mieltä ajatellessa kaikkea tätä. Ihmiset varmaan uskovat että hän on ollut osallisena valehtelemassa ja salaamassa. Köyhyydessäänkin oli hän säilyttänyt itselleen rehellisen, kunnioitetun nimen, mutta mitäs nyt ihmiset ajattelevat!

Lotta sai lapsen ruokituksi ja laskettuaan sen vuoteelle, istui pää alas painuneena tuolille. Nurmiska oli ennättänyt vähän selvitä hämmästyksestään ja kysyi:

— Sinunko palkkaama ja opettama se oli se kätilö, joka toi tuon lapsen?

— Niin, sanoi Lotta päätään nostamatta.

— Sitä myöten on apulaiset kuin on autettavatkin, hymähti Nurmiska katkerasti. Ja tämän saman asian tautta sinä et enään viime syksynä täällä käynyt?

— Niin, tunnusti Lotta.

— Kuinka kauvan sinusta oli palveluksessa olijaksi siellä?

— En minä ollut ollenkaan.

— Et ollenkaan! huudahti Nurmiska. No missä sinä olit?

— Lähellä sitä paikkaa, johon neuvoin kirjoittamaan.

— Siis palveluksessa olokin valetta, ihmetteli äiti. No mitä sinä siellä teit?

— Käsitöitä.

— Silläkö sinä elit?

— Enhän minä sillä olisi elänyt, minä sain siltä...

— Hm. Kyllä ymmärrän. Mutta mitenkä sinä selitit niille ihmisille siellä olosi. Et sinä ole niillekään oikein sanonut.

— En, hyvä äiti. Valheellahan minun on pitänyt koko aika.

— Kuka siihen on pakoittanut ja mitä sinä luulit sillä hyötyväsi?

— Voi hyvä äiti kuinka minua hävettää tunnustaa mitä varten minä näin tein. Siihen ei ollut oikeastaan oma syyni, vaan *se* toinen pakoitti.

— Mihinkä pakoitti.

— Että mennä ensin lähelle Pietaria ja sitten sinne.

— Pietariinko olemaan?

— Ei kun käymään ja heittää sinne.

— Tuoko lapsi! huudahti äiti kauhistuneena. Ainaiseksiko sinne?

— Niin ja salata sillä lailla.

— Voi kauheutta! Syntiä vaan synnin päälle. Et toki mennyt.

— Meninhän minä, vaan siellä ... itku keskeytti sanat.

— ... et saanut mihinkään, jatkoi äiti.

— Olisin minä saanut, vaan tuli kovin paha mieli, kun näin laumoittain surkeita kerjäläisiä ja ajattelin että jos tuokin noin joutuu.

— Voi lapsi raukka, huokasi Nurmiska itkien. Luoja toki varjeli ettet tuonne heittänyt.

— Niin, en heittänyt, vaikka kyllä *se* mahtaa olla tästä vihoissaan, eikä auta enään.

— Sekö viettelijä, lausui Nurmiska ja hänen luontonsa karkeni. Sitä ei kannata pahoitella. Semmoinen mies ei ansaitse mainitsemista, äläkä mainitse enään minun kuullen silläkään nimellä, jolla koiria kutsutaan. Menköön tuollainen mies ja myköön itsensä pirulle, joka oman lapsensa heitättäisi vieraan maan kaupunkiin, vieraaseen uskoon ja kuka sen tietää minkälaiseen kurjuuteen.

— Sanoohan ne niitäkin löytölapsia koulutettavan, huomautti Lotta.

— Älä puhu mitään minulle, kielsi Nurmiska. Kouluttakoot vaikka herroiksi, mutta venäläisiä niistä sittenkin tulee ja olet kai kuullut mitkä puuhat niillä on meitä kohtaan.

— Kuulinhan minä kevät puoleen siitäkin, vaan se kurjuus minuun enimmän koski, tunnusti Lotta.

— Hyvä, että on jokin koskenut, muuten varmaan istuisit luonani monta kertaa pahempana äitisi petturina kuin nyt ja lapsesi kasvaisi kuka tiesi syntymämaansa viholliseksi. Kaksi kaunista hedelmätä.

Äidin vakava puhe valaisi Lotalle aijotun rikoksen suuruuden ja hän oli aivan kyynelten vallassa kysyissään:

— Saanko minä nyt olla teidän luona tuon lapsen kanssa?

— Mihinkäpä sinä muuannekaan menisit, sanoi Nurmiska. Ja toisekseen, tekisinhän minä aivan väärin, jos ajaisin pois nyt, kun olet viimeinkin rehellisesti tunnustanut tilasi.

— Annattehan anteeksi minun kelvottomuuteni.

— Annan mielelläni, kun kuulin että sinullakin on rakkautta lapseesi. Tämä tieto keventää minunkin mieltäni ja toivon että jaksaisimme elättää lapsen pyytämättä apua sen kurjalta isältä.

— Voi kuin te äiti olette hyvä, lausui Lotta kiitokseksi.

— Kaukana minusta hyvyys on, mutta en minä ole vääriä teitä kunnialliseksi pyrkinyt, enkä muista sinullekaan sitä opettaneeni. Minä ymmärrän nyt, että niissä huhuissa sieltä ensimäisestä palveluspaikasta oli perää. Sinä varmaan toivoit hyppääväsi pitkän askeleen ylöspäin, palvelijasta emännäksi, vaan valitsit väärän tien ja tässä sitä nyt ollaan.

— Niin, minä uskoin ...

— Niin, sinä uskoit viettelijää, etkä uskonut Jumalaa, joka sanoo: älä tee huorin.

Äidin sanoissa ei ollut tinkimisen tilaisuutta ja vaitiolo sai jäädä vastaukseksi.

Lapsi havahti kohta itkerehtelemään ja kumpikin riensivät hoitamaan.

— Annahan kun minä otan, sanoi Nurmiska nostaen lasta. Tähän asti olen sinua vieraana käsitellyt, mutta nyt pääset mummon syliin.

Lotan huulia liikautti vähäinen kiitollisuuden hymy.

Kesällä 1899.

SISÄLLYS.

		Siv.
1.	Kun Talaslahdelle tuotiin maitomyllyt	5
2.	Viisisatanen	17
3.	Muinaiset sunnuntaihuvit	24
4.	Entisajan siltavouti	36
5.	Amerikka Savossa	55
6.	Maamiehen hyönteisoppi	63
7.	Eeva Kiiski	67
8.	Hatusen Marketta	73
9.	Lukkarin rotanmyrkkyä	77
10.	Valehtelija varas	85
11.	Äidin luokse	109

WERNER SÖDERSTRÖM'in kustannuksella ovat ilmestyneet seuraavat

Kauppis-Heikin teokset:

Tarinoita.
1886. 130 s. Hinta 1: 60.

Mäkijärveläiset. Kuvaus Savon kansan elämästä.
1887. 126 s. Hinta 1: 75.

Viija. Kuvaus Savon kansan elämästä.
1889. 186 s. Hinta 2: 50.

Kirottua työtä. Kuvaus Savon kansan elämästä.
Kuopion laulujuhlassa palkittu teos. 1891. 129 s. Hinta 1: 75.

Tarinoita ja tapahtumia.
1897. 132 s. Hinta 1: 25.

Aliina.
1896. 128 s. Hinta 2: 25.

Aliinasta lausuu Juhani Aho *Päivälehdessä:*

»Joka teoksellaan on tekijä tähän saakka astunut varman askeleen eteenpäin muodollisessa suhteessa. Varsinkin on tämä edistys ollut huomattava »Viiasta» »Laaran» kautta »Kirottuun työhön» siinä, että kieli on puhdistunut tarpeettomista murteellisuuksista, kirjoitustapa käynyt teos teokselta hillitymmäksi ja luonteet selvemmiksi ja ennen kaikkea sepitys taiteellisemmaksi. — — — — — —

— — Paljo tekisi tämän teoksen johdosta mieli vielä puhella ja huomauttaa sen ansioista, varsinkin puhtaasti kaunokirjallisista. Ei siihen nyt kuitenkaan ole tilaisuutta ja astuvathan ne: luonteiden tarkkapiirteisyys sekä pää- että sivuhenkilöissä, kuvausten selvyys, kielen rikkaus ja vuoropuhelujen sattuvaisuus parhaiten esiin teosta lukiessa. Lausun vaan lopuksi sen vakuutuksen, että tämä Kauppis-Heikin uusi kirja on saava ystäviä niissäkin piireissä, joissa totisen ja syvämietteisen kirjailijan tähänastiset tuotteet eivät ole suosiota saavuttancet.»

Suom. kaunoh. 1,
Kauppis

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA
120 102 2109

yB 9660-B 9662